

Alexander Duleba

**Poučenia z plynovej krízy v januári 2009
Analýza príčin vzniku, pravdepodobnosti
opakovania a návrhy opatrení na zvýšenie
energetickej bezpečnosti SR v oblasti
dodávok zemného plynu**

Bratislava, október 2009

Výskumné centrum
Slovenskej spoločnosti
pre zahraničnú politiku, n.o.

VÝSKUMNÉ CENTRUM SFPA, N.O.

Výskumné centrum Slovenskej spoločnosti pre zahraničnú politiku, n.o. (Výskumné centrum SFPA, n.o.) predstavuje mimovládne odborné pracovisko, ktoré sa špecializuje na výskum v oblasti medzinárodných vzťahov a zahraničnej politiky SR a zároveň poskytuje verejne prospešné služby v tejto oblasti.

Výskumné, organizačné a publikačné aktivity sa zameriavajú na tieto programy:

- Medzinárodná bezpečnosť
- Európske záležitosti
- Stredná a juhovýchodná Európa
- Východná Európa
- Hospodárska politika

O AUTOROVI

Alexander Duleba pôsobí ako riaditeľ Výskumného centra SFPA, n.o. a vedúci výskumný pracovník programu Východná Európa

Projekt schválený v rámci grantovej schémy pre rok 2009 - evidenčné číslo projektu: 12/2009

Vypracované s podporou MZV SR

Obsah

0	Úvod	4
1.	Príčiny rusko-ukrajinského plynového sporu	7
1.1.	Postsovietsky kontext	7
1.2.	Prechod na nové obchodné podmienky	8
1.3.	Rusko-ukrajinská dohoda z januára 2006	10
1.4.	Nová kríza a nové dohody z januára 2009	12
2.	Riziká opakovania sa rusko-ukrajinského plynového sporu	15
2.1.	Pretrvávajúci spor o tranzit.....	16
2.2.	Riziká plnenia zmluvy	22
2.2.1.	Hroziace sankcie za neodoberanie plynu	22
2.2.2.	Platobná schopnosť Naftohazu.....	24
2.2.3.	Tranzitné poplatky pre Gazprom.....	27
3.	Opatrenia na zvýšenie bezpečnosti dodávok zemného plynu do SR	30
3.1.	Opatrenia EÚ a vlády SR	30
3.2.	Opatrenia SPP, a.s.	32
3.3.	Návrh opatrení v pôsobnosti MZV SR.....	34
4	Literatúra	39

0 ÚVOD

Zemný plyn sa prepravuje do Slovenska z Ruska magistrálnym plynovodom cez územie Ukrajiny od roku 1972. 7. januára 2009 sa prvýkrát v dejinách prevádzky magistrálneho plynovodu stalo, že tlak v potrubí na preberacej kompresorovej stanici vo Veľkých Kapušanoch na hraniciach SR s Ukrajinou bol „0“. Dodávky plynu do Slovenska boli úplne prerušené na 11 dní od 7. do 18. januára 2009. Na podnet SPP, a.s. vláda SR vyhlásila núdzový stav a zaviedla regulačný stupeň č. „8“, ktorý obmedzil odber plynu veľkoodberateľom (s odberom nad 60 tisíc kubíkov plynu ročne) iba na nevyhnutnú úroveň s cieľom zabrániť technologickému poškodeniu výrobných prevádzok. Slovensko čelilo najväčšiemu vonkajšiemu ohrozeniu od svojho vzniku v roku 1993. Núdzový regulačný stupeň č. 8 sa dotkol zhruba 1000 podnikov v SR, ktoré museli dramaticky obmedziť a vo väčšine prípadov úplne zastaviť výrobu. Viaceré spoločnosti uvažovali o presune výroby do susedných krajín, ktoré neboli postihnuté plynovou krízou v takej miere ako SR.¹ Ak by kríza trvala dlhšie o niekoľko týždňov, dôsledky pre slovenskú ekonomiku mohli byť katastrofálne.

Na mimoriadnom rokovaní s predsedom českej vlády Mirkom Topolánkom s cieľom nájsť východisko z krízovej situácie v Prahe 16. januára 2009, slovenský predseda vlády Robert Fico uviedol: „Kvalifikované odhady potvrdzujú, že denne strácame okolo 100 miliónov EUR“.² Inými slovami, za 11 dní išlo o odhadovanú stratu pre slovenskú ekonomiku vo výške viac než 1 miliarda EUR. Minister financií SR Ján Počiatek na zasadaní Rady Európskej únie pre ekonomické a menové otázky (ECOFIN) 20. januára 2009 uviedol, že podľa prvých odhadov jeho rezortu, plynová kríza zapríčini spomalenie rastu HDP Slovenska v roku 2009 v rozmedzí 1 – 1,5 %.³

Úplné zastavenie dodávok zemného plynu z Ruska do SR cez územie Ukrajiny 7. januára 2009 bolo dôvodom mimoriadnej pracovnej cesty premiéra SR Roberta Fica do Kyjeva a Moskvy, ktorá sa uskutočnila 14. januára 2009. Slovenská strana požiadala Ukrajinu, aby súhlasila so swapovou operáciou medzi Ruskom, Slovenskom a Ukrajinou pri dodávke 20 miliónov kubíkov zemného plynu, ktorá by umožnila riešiť akútny problém nedostatku plynu v SR. Podľa tejto výmennej operácie by

---

¹ Podľa vyjadrenia manažéra spoločnosti Whirlpool Slovakia Pavla Cedza na seminári o energetickej kríze, ktorú zorganizovala Americká obchodná komora v SR v Bratislave 5. marca 2009, stačilo ešte pár dní bez dodávok plynu a spoločnosť by bola nútená presunúť značnú časť výroby práčok do susedného Poľska. V podobnej situácii sa ocitlo množstvo slovenských firiem, ktoré kvôli nemožnosti odberu plynu neboli schopné vyrábať a plniť zmluvné záväzky voči svojim klientom. Pozri: *Energy crisis: lessons learned*. Business seminar, AmCham, Bratislava, 5 March 2009; http://www.amcham.sk/upload/gallery/Docs/conn_04_2009_27.pdf.

² „Fico a Topolánek: SR môže dostávať cez ČR denne až 20 mil. kubíkov plynu“. *TASR*, 16. januára 2009.

³ „Počiatek: plynová kríza bude mať na ekonomiku SR dopad v rozmedzí 1 – 1,5 % HDP“. *TASR*, 20. januára 2009.

Rusko dodalo plyn do východnej Ukrajiny a Ukrajina by zo zásobníkov v západnej Ukrajine dodala rovnaké množstvo plynu na Slovensko. Ruská strana súhlasila s takouto výmennou operáciou, ukrajinská strana nie. Predsedníčka vlády Ukrajiny Júlia Tymošenková uviedla, že Ukrajina nie je schopná dopraviť na Slovensko plyn pochádzajúci z vlastnej ťažby alebo zo zásobníkov na západnej Ukrajine, pretože prepravná sústava zemného plynu na území Ukrajiny bola po zastavení dodávok z Ruska presmerovaná zo západu na východ a navyše Ukrajina sama trpí nedostatkom plynu. Predseda vlády SR priamo na rokovaníach s ukrajinskou premiérkou obvinil Ukrajinu zo zodpovednosti za prerušenie dodávok zemného plynu z Ruska do Európy. V diskusnej televíznej relácii „O päť minút dvanásť“ odvysielanej na STV 1 18. januára 2009 slovenský premiér uviedol, že odmietnutie swapovej operácie zo strany Ukrajiny môže byť príčinou na vyvolanie politických dôsledkov vo vzájomných vzťahoch zo strany SR, pričom nevyhlásil, že sa to môže prejaviť v prehodnotení doterajšej slovenskej podpory ambíciám Ukrajiny integrovať sa do euroatlantických štruktúr.⁴ Plynová kríza vyvolala závažné otázky nad ďalším vývinom slovensko-ukrajinských vzťahov.

17. januára 2009 SPP a.s. potvrdil, že zabezpečil dodatočné dodávky zemného plynu na základe dohôd so svojimi akcionármi - nemeckou spoločnosťou E.ON Ruhrgas a francúzskou GDF Suez ako aj spoločnosťou RWE Transgas, ktorá prevádzkuje tranzitné plynovodné potrubie na území Českej republiky tak, aby bolo možné spustiť spätný chod plynu v potrubí na území SR a uvoľniť odberné obmedzenia pre slovenských veľkoodberateľov. Dohodnutý plyn pochádzal zo zdrojov vyššie uvedených spoločností, ktoré súhlasili s jeho odpredajom SPP, a.s. Výsledkom bola skutočnosť, že 18. januára 2009 - prvýkrát v dejinách prevádzky tranzitného plynovodu - plyn na územie SR bol dopravený nie z východu, t.j. územia Ukrajiny, ale zo západu, t.j. z územia Českej republiky. Vďaka týmto dodávkam, od polnoci z 18. na 19. januára 2009 SPP, a.s. uvoľnilo odberné obmedzenia pre slovenských veľkoodberateľov. Zároveň, v ten istý deň ruská a ukrajinská strana na rokovaníach v Moskve dosiahli dohodu o ukončení sporu a obnovení dodávok zemného plynu z Ruska cez územie Ukrajiny pre európskych odberateľov. Dňa 20. januára 2009 tesne po 12.00 ruský plyn dorazil do Veľkých Kapušian a vo večerných hodinách dcérska spoločnosť SPP, a.s. Eustream obnovila prepravu ruského plynu cez územie Slovenska pre zákazníkov v ČR, Rakúsku a ďalších európskych krajinách. 23. januára 2009 SPP - distribúcia, a.s. počínajúc 14.00 odvolala núdzový stav v plynárenstve pre celé územie Slovenskej republiky.⁵

---

⁴ „Tymošenko: Ukrajina ne môže pomôcť Slovákom so svojím plynom“. *Korespondent.net*, 14. januára 2009; Tóda, M., Procházková, P., „Slovenský premiér navrhol improvizované riešenie: výmenu ruského plynu s Ukrajinou“. *Sme*, 14. januára 2009; Vystúpenie predsedu vlády SR Roberta Fica v diskusnej relácii „O päť minút dvanásť“. *STV 1*, 18. januára 2009.

⁵ *Zhrnutie priebehu a dopadov krízy v dodávkach zemného plynu v januári 2009*. Ústredie SPP, a.s., Bratislava, 27. január 2009.

Počas horúcich debát v chladných januárových dňoch roku 2009 obidvaja doteraz služobne najdlhšie slúžiaci predsedovia vlád SR Vladimír Mečiar i Mikuláš Dzurinda priznali, že ich vlády v minulosti nevenovali dostatočnú pozornosť diverzifikácii dodávok zemného plynu. Podľa hodnotenia výkonného riaditeľa Slovenského plynárenského a naftového zväzu Jána Klepáča „zodpovednosť (za plynovú krízu) nesú všetky doterajšie vlády – Mečiarove, Dzurindove aj Ficova, niektoré viac, niektoré menej. Všetci o hľadaní nových plynovodných trás len hovorili, nekonali“.⁶ Hlavné poučenie z plynovej krízy v januári 2009 je, že si to už nemôže dovoliť žiadna zodpovedná vláda SR.

Slovensko sa stalo bez vlastného zavinenia rukojemníkom plynového sporu medzi Ruskom a Ukrajinou. Hospodárske straty SR spôsobené plynovou krízou presiahli 1 miliardu EUR, dopad na hospodársky rast v roku 2009 činil zhruba mínus 1 % HDP, hrozil presun ekonomických aktivít z územia SR do iných krajín, došlo k zvýšeniu napätia v bilaterálnych vzťahoch s Ukrajinou a bola narušená dôvera voči Rusku ako spoľahlivému dodávateľovi zemného plynu. Podľa vyjadrenia viceprezidenta SPP, a.s. Dušana Randušku, ktoré predniesol na seminári zorganizovanom Americkou obchodnou komorou v SR 5. marca 2009 v Bratislave v priamej reakcii na otázku prečo SPP, a.s. nerátal s možnosťou takéhoto krízového scenára v dodávkach zemného plynu, pripustil, že slovenskí plynári si nepripúšťali možnosť úplného zastavenia dodávok plynu z Ruska cez územie Ukrajiny. Zároveň dodal: „Už to nikdy nebude také ako predtým“.⁷ Minister hospodárstva SR Ľubomír Jahnátek sa po kríze vyjadril nasledovne: „Cena plynu už nikdy nebude jediným kritériom pre hodnotenie budúcich dodávok plynu do Slovenska“.⁸ Reagoval tak na rozšírený argument v predchádzajúcej „diverzifikačnej debate“ na Slovensku o tom, že ruský plyn je najlacnejší a preto Slovensko nepotrebuje hľadať iné zdroje dodávok plynu. Plynová kríza v januári 2009 naopak ukázala, že ruský plyn môže byť za určitých okolností pre Slovensko až príliš drahý. Ak by sme si zaň mali na začiatku každého roka priplácať zhruba 1 miliardu EUR, jeho cena by bola jednoducho pre Slovensko neakceptovateľná.

Cieľom tejto štúdie je, po prvé, analyzovať príčiny vzniku rusko-ukrajinského plynárenského sporu, ktorý spôsobil prerušenie dodávok plynu na Slovensko, po druhé, vyhodnotiť riziká, resp. pravdepodobnosť opakovania sa rusko-ukrajinského plynárenského konfliktu i plynárenskej krízy, a po tretie, navrhnúť opatrenia na zvýšenie energetickej bezpečnosti SR v oblasti dodávok zemného plynu.

---

⁶ Klepáč, Ján: „Za plynové škody môžu Mečiar, Dzurinda a Fico“. Rozhovor (pripravil Martin Kováčik). *Pravda*, 23. januára 2009.

⁷ *Energy crisis: lessons learned*. Business seminar, AmCham, Bratislava, 5 March 2009; http://www.amcham.sk/upload/gallery/Docs/conn_04_2009_27.pdf.

⁸ Slovák, Kristián: „Plynová kríza obnažila slovenskú bezmocnosť“. *Trend*, 15. januára 2009.

1. PRÍČINY RUSKO-UKRAJINSKÉHO PLYNOVÉHO SPORU

Hlavnou príčinou rusko-ukrajinskej plynovej vojny v januári 2009, ktorá takmer na dva týždne zastavila dodávky plynu z Ruska pre európskych odberateľov cez územie Ukrajiny, bola zlá zmluva o podmienkach dodávok plynu z Ruska pre Ukrajinu a tranzitu cez jej územie podpísaná spoločnosťami Gazprom, Naftohaz a RosUkrEnergo 4. januára 2006. Pri obchodných zmluvách platí, že sú dobré a trvácne vtedy ak sú vzájomne výhodné pre obidvoch partnerov. Zároveň platí, že ani tá najlepšia zmluva nemôže byť dobrá a trvácna ak partneri nemajú dostatok dobrej vôle riešiť konflikty, ktoré sa v obchodnom vzťahu vyskytnú bežne, dohodou alebo súdnou cestou. Bohužiaľ, v prípade rusko-ukrajinskej plynárenskej zmluvy z januára 2006 neplatilo ani jedno, ani druhé. Ak sa chceme pokúsiť zodpovedať na otázku či nová zmluva podpísaná 19. januára 2009 je zárukou, že sa nebudú opakovať krízy, ktoré by viedli k obmedzeniu alebo k prerušeniu dodávok plynu z Ruska cez územie Ukrajiny znova niekedy v budúcnosti, musíme sa pokúsiť pochopiť podmienky obchodu s plynom medzi Ruskom a Ukrajinou tak ako sa vyvinuli za posledných päť rokov – zhruba od roku 2003.

1.1. POSTSOVIETSKY KONTEXT

Pre pochopenie kontextu dvoch rusko-ukrajinských plynových kríz (2006 a 2009), ktoré ohrozili energetickú bezpečnosť Slovenska a zároveň spochybnili dôveryhodnosť Ruska ako spoľahlivého dodávateľa i Ukrajiny ako spoľahlivého prepravcu plynu, je potrebné vrátiť sa o niekoľko rokov späť do minulosti. Zmenu obchodných podmienok v rusko-ukrajinskej relácii pri dodávkach plynu iniciovala ruská strana, podľa slov predsedu ruskej vlády Vladimíra Putina, ešte v rokoch 2002 až 2003. Rusko sa rozhodlo prejsť na trhové vzťahy s bývalými sovietskymi republikami v otázke dodávok energetických surovín, t.j. prestať dodávať ropu a plyn za „sovietske“ ceny, resp. ceny, ktoré sa odlišovali od cien na vnútornom ruskom trhu iba ak cenou tranzitu.⁹

Rusko v priebehu 90. rokov použilo hrozbu prechodu na „svetové ceny“ vo vzťahoch s bývalými sovietskymi republikami vždy ak potrebovalo presadiť vlastné hospodárske ale i geopolitické záujmy. V prípade Ukrajiny je ukázková najmä dohoda medzi prezidentmi Ruska a Ukrajiny Borisom Jeľcinom a Leonidom Kravčukom z Massandry v auguste 1993, ktorá znamenala súhlas Ukrajiny s odovzdaním Rusku jadrového arzenálu (takmer 1000 jadrových hlavíc a 163 balistických rakiet),

---

⁹ *Predsedateľ Pravitel'stva Rossijskoj Federacii V.V. Putin provel vstreču s predstaviteľami inostrannykh SMI.* 8. januára 2009 goda; <http://premier.gov.ru/pressconferences/1656.html>.

ktorý sa po rozpade ZSSR ocitol na území Ukrajiny, rovnako ako i s dislokáciou Čiernomorskej flotily Ruska v Sevastopoli na Kryme na obdobie 20 rokov (finálna verzia dohody bola podpísaná v roku 1997), s podmienkou zachovania „starých“ cien na dodávky plynu a ropy z Ruska do Ukrajiny.¹⁰ Ak v januári 2009 predseda ruskej vlády tvrdil, že Rusko prostredníctvom nízkych cien na ropu a plyn dotovalo ekonomiky bývalých sovietskych republík od rozpadu ZSSR sumou 75 miliárd USD, mal by spomenúť i protihodnoty, ktoré za tento „barter“ získalo a nešlo vždy len o protihodnoty vojenského alebo strategického významu, ale napr. i účasť ruských spoločností pri privatizácii ukrajinských rafinérií, moldavských elektrární a pod.¹¹

Cenová politika Ruska v oblasti energetických surovín voči bývalým sovietskym satelitom bola súčasťou stratégie ekonomickej, politickej a bezpečnostnej integrácie v rámci Spoločenstva nezávislých štátov (SNŠ). Išlo o prioritu ruskej zahraničnej politiky od rozpadu ZSSR až do obdobia rokov 2002 a 2003. Dovoľme si tvrdiť, že Rusko rezignovalo na „dotačnú“ cenovú politiku v otázkach dodávok uhl'ovodíkov bývalým krajinám ZSSR až po rezignácii na pokus dosiahnuť pretvorenie SNŠ na funkčnú medzinárodnú organizáciu. V roku 2003 sa zrodil projekt vytvorenia Jednotného hospodárskeho priestoru (JHP), ktorý mal kopírovať úspešný model integrácie EÚ v postsovietskom priestore a nahradiť SNŠ. SNŠ bol vyhlásený za „mŕtvy projekt“ a zároveň, Rusko sa rozhodlo postupne zmeniť i obchodné podmienky pri dodávkach plynu bývalým sovietskym republikám.¹²

1.2. PRECHOD NA NOVÉ OBCHODNÉ PODMIENKY

Ukrajina a Bielorusko ako kľúčové krajiny z pohľadu tranzitu ruského plynu do Európy dostali v roku 2003 ponuku: „staré“ ceny na dodávky plynu (cca 50 USD za tisíc kubíkov) je možné zachovať iba za podmienky vlastníckeho vstupu Gazpromu do spoločností prevádzkujúcich tranzitné plynovody na ich území.¹³ Táto ponuka trvá dodnes a ruský predseda vlády ju potvrdil i v januári 2009 v čase poslednej plynovej vojny s Ukrajinou, argumentujúc, že Bielorusko má iné ceny preto, lebo vyšlo v tejto otázke

---

¹⁰ Viac o rusko-ukrajinských vzťahoch v 90. rokoch, vrátane o dohodách dosiahnutých prezidentom Jel'cinom a Kravčukom v auguste 1993, pozri autorovu monografiu: Duleba, Alexander: *Ukrajina a Slovensko*. Bratislava, VEDA, 2000; kap. VI a kap. VIII.

¹¹ *Predsedatel' Pravitel'stva Rossijskoj Federacii V.V. Putin...*, ref. 9.

¹² Pozri napr. Vardul', Nikolaj, Afanasij Sborov: „Sojuznyj prigovor“. *Kommersant*, 24 februára 2003; Gamova, Svetlana: „SNG perestrojat v Jervrosojuz“. *Nezavisimaja gazeta*, 28 septembra 2006 a pod.

¹³ Prístup k tranzitným sieťam kľúčových krajín pre dodávky ropy a zemného plynu z Ruska na svetové trhy bol definovaný ako jeden z cieľov energetickej politiky Ruska v Energetickej stratégii Ruska na obdobie do roku 2020, ktorá bola prijatá v roku 2003. Pozri *Energetičeskaja strategija Rossiji na perijod do 2020 goda*. Utvrdená rasporiaženijem Pravitel'stva Rossijskoj Federacii of 28 avgusta 2003 g. No 1234-r.

Rusku v ústrety.¹⁴ V roku 2003 však ani prezident Alexander Lukašenka v Bielorusku, ani prezident Leonid Kučma v Ukrajine nesúhlasili s ruskou ponukou. Bielorusko bolo prvou krajinou, voči ktorej Gazprom uplatnil vydieračskú metódu zastavenia dodávok plynu ako nástroja na vyjednanie nových podmienok. Vo februári 2004 boli zastavené dodávky plynu z Ruska cez plynovod Jamal vedúci cez Bielorusko a Poľsko do Nemecka.¹⁵ Metóda sa ukázala byť účinná, Lukašenka súhlasil so vstupom Gazpromu do spoločnosti Beltransgaz, ktorá prevádzkuje tranzitný plynovod na území Bieloruska. Poučený Lukašenkovou skúsenosťou z februára 2004, Kučma sa rozhodol jednať s Gazpromom o možnostiach vytvorenia spoločného tranzitného podniku. V auguste 2004 bol podpísaný dodatok k rusko-ukrajinskej plynárenskej zmluve z decembra 2000, ktorý predpokladal vytvorenie spoločného tranzitného podniku Naftohazu a Gazpromu.¹⁶ Na Ukrajine sa však na prelome rokov 2004 a 2005 uskutočnila oranžová revolúcia, ktorá prekazila realizáciu projektu. Nová „oranžová vláda“ zostavená vo februári 2005 zmietla zo stola plán na vytvorenie spoločného plynárenského podniku medzi Gazpromom a Naftohazom.¹⁷

V priebehu roku 2005 Gazprom oznámil, že počínajúc rokom 2006 zvýši ceny plynu pre všetky bývalé sovietske krajiny s výnimkou Bieloruska. Nové ceny pre kaukazské republiky – Gruzínsko, Arménsko a Azerbajdžan – boli stanovené na úroveň 110 USD a pre Moldavsko 160 USD za tisíc kubíkov. Iba Bielorusko malo i naďalej platiť 46,7 USD za tisíc kubíkov tak ako predtým, t.j. cena pre Bielorusko mala zostať na úrovni cien na vnútornom ruskom trhu. Nová cena pre „oranžovú“ Ukrajinu bola stanovená v rozmedzí od 160 do 230 USD za tisíc kubíkov. Avšak, v polovici decembra 2005 Gazprom už oznámil, že „trhová európska cena“ pre Ukrajinu predstavuje 230 USD za tisíc kubíkov.¹⁸ V porovnaní s cenami pre iné bývalé sovietske republiky išlo o jednoznačne najvyššiu cenu. Rozhodnutie prikloniť sa k hornej hranici škály „trhovej ceny“ plynu pre Ukrajinu, ktorá bola v priebehu roku 2005 avizovaná na úrovni od 160 do 230 USD, Gazprom vysvetlil porušením dodatku k plynárenskej dohode z augusta 2004 zo strany Ukrajiny, ktorý predpokladal vytvorenie spoločného plynárenského podniku pre tranzit plynu cez územie Ukrajiny do Európy.¹⁹

Na opakované hrozby ruskej strany v priebehu roka 2005, že ak nebude spoločný tranzitný podnik, tak bude zvýšená cena plynu pre Ukrajinu, nová ukrajinská vláda odpovedala hrozbou, že v takomto prípade zvýši výšku tranzitných poplatkov pre prepravu ruského plynu cez ukrajinské územie.

---

¹⁴ *Predsedatel' Pravitel'stva Rossijskoj Federacii V.V. Putin...*, ref. 9.

¹⁵ Pozri Hirman, Karel: „Rusi škrtia Európu“. eTREND, 7.1.2009; <http://blog.etrend.sk/karel-hirman/2009/01/07/rusi-skrtia-europu/>.

¹⁶ Vývin zmluvného vzťahu medzi Ruskom a Ukrajinou v oblasti plynárenstva pozri Stern, Jonathan: *The Russian-Ukrainian gas crisis of January 2006*. Oxford Institute for Energy Studies, January 2006.

¹⁷ Mostovaja, Julija: „O butonach, cvetočkach i jagodkach“. *Zerkalo nedeli*, 2(581), 21-27 januaria 2006 goda.

¹⁸ Stern, Jonathan, ref. 16.

¹⁹ Mostovaja, Julija, ref. 17.

Poslednou kvapkou, ktorá obrazne povedané pretiekla pohár trpezlivosti Gazpromu, bolo schválenie zákona v ukrajinskom parlamente, ktorý zakázal privatizáciu tranzitného plynovodu na území Ukrajiny.²⁰ V januári 2006 sa Gazprom rozhodol použiť voči Ukrajine rovnakú presvedčovaciu metódu akú použil voči Bielorusku vo februári 2004. Prvýkrát sa energetické spory Ruska s jeho susedmi dotkli priamo i záujmov Slovenska.

1.3. RUSKO-UKRAJINSKÁ DOHODA Z JANUÁRA 2006

1. januára 2006 Gazprom zastavil dodávky zemného plynu pre Ukrajinu s cieľom dosiahnuť zmenu obchodných podmienok stanovených zmluvou z roku 2000, ktorej platnosť pôvodne mala skončiť v roku 2010, a najmä akceptovanie novej ceny plynu zo strany Ukrajiny. Ukrajinská strana si počas prvých kritických dní roku 2006 odoberala ruský plyn určený na export do Európy pre vlastné potreby – o čo viac z plynovodu odoberala a to menej dostali európski odberatelia Gazpromu. V januári 2006 síce ešte nedošlo k úplnému prerušeniu dodávok do Európy, avšak, boli sme svedkami modelovej situácie, ktorá sa v oveľa väčšom rozmere zopakovala na začiatku roku 2009. Výsledkom bol podpis novej zmluvy medzi Gazpromom, Naftohazom a RosUkrEnergo 4. januára 2006.²¹ Dovolíme si tvrdiť, že zmluva bola výhodná pre Gazprom a nevýhodná pre Ukrajinu. Nevýhodné zmluvy nemajú dlhú trvácnosť. Pre pochopenie rusko-ukrajinského konfliktu v januári 2009 je dôležité pochopiť ako boli zmenené podmienky pre Ukrajinu z pohľadu predchádzajúceho zmluvného režimu.

Ukrajina je v absolútnych číslach po USA, Japonsku, Rusku a Nemecku piatym najväčším spotrebiteľom plynu na svete. Jej ročná spotreba – až do roku 2009 - sa pohybovala na úrovni zhruba 76 miliárd kubíkov plynu. Z vlastných zdrojov Ukrajina vyťaží ročne okolo 20 miliárd kubíkov plynu. Vďaka dohode z decembra 2000 Ukrajina dostávala ročne 21 až 25 miliárd kubíkov ruského plynu ako naturálny ekvivalent hodnoty poplatkov za tranzit plynu cez jej územie z Ruska do Európy. Pri vyrátavaní plynového ekvivalentu poplatkov za tranzit sa vychádzalo z nominálnej ceny ruského plynu na hranici s Ukrajinou vo výške 50 USD za tisíc kubíkov, objemu prepraveného plynu cez územie Ukrajiny (pohybuje sa nad úrovňou 120 miliárd kubíkov ročne) a ceny tranzitu 1,093 USD za tisíc kubíkov prepravených na 100 km. Zvyšných niečo málo cez 30 miliárd kubíkov nakupovala Ukrajina z Turkménska v cene 50 USD za tisíc kubíkov na turkménsko-uzbeckej hranici, pričom cena turkménskeho plynu na ukrajinsko-ruskej hranici po zarátaní nákladov na tranzit cez územie

---

²⁰ Tamže.

²¹ Analýzu zmluvy pozri – Jeremenko, Alla: „Šalom gazavat, slavjane!“ *Zerkalo nedeli*, 1(580), 14-20 januaria 2006 goda.

stredoázijských krajín a Ruska, vrátane rabatu prepravnej spoločnosti bola zhruba 70 USD za tisíc kubíkov.²² Dohoda zo 4. januára 2006 však všetko zmenila.

Predovšetkým, vďaka predchádzajúcemu zmluvnému režimu, Ukrajina vôbec nepotrebovala nakupovať plyn z Ruska. Podľa novej dohody, Ukrajina sa zaviazala, že ročne nakúpi 17 miliárd kubíkov ruského plynu v cene 230 USD za tisíc kubíkov, čo bol 4,5– násobný nárast oproti cene 50 USD. Avšak, zatiaľ čo nová dohoda z januára 2006 zvýšila cenu ruského plynu pre Ukrajinu 4,5 – násobne smerom hore, cena poplatkov za tranzit ruského plynu cez územie Ukrajiny do Európy bola zvýšená v podstate veľmi zmierlivo z 1,093 na 1,6 USD za tisíc kubíkov prepravených na 100 km. Pritom priemerná trhová „európska“ cena za tranzit plynu sa pohybuje od 3,5-4 USD hore za tisíc kubíkov prepravených na 100 km. Navyše, zatiaľ čo cena na tranzit bola podľa novej dohody fixná na obdobie 5 rokov, cena na plyn pre Ukrajinu „dodaný z územia Ruskej federácie“ (17 miliárd kubíkov za 230 USD a 34 miliárd kubíkov zo strednej Ázie za 95 USD) bola fixovaná na jeden rok a mala byť vždy predmetom nových rokovaní s ruskou stranou.²³ Inými slovami, rokovania o fixnej cene na každý nový rok založili systémový problém do rusko-ukrajinských plynárenských vzťahov a doslova predpokladali každý boží rok horúcu rokovaciu jeseň medzi Gazpromom a Naftohazom.

Dohoda z januára 2006 priniesla ďalšie negatívne zmeny pre Ukrajinu v porovnaní s predchádzajúcim zmluvným režimom. Predovšetkým, Ukrajina stratila priamy prístup k alternatívnemu zdroju dodávok lacnejšieho plynu zo strednej Ázie a najmä z Turkménska, ktorý bol v poslednom období kľúčový pre pokrytie domácej spotreby. Pre úplnosť dodajme, že turkménsky plyn stál na turkménsko-uzbeckej hranici v prvej polovici roku 2006 65 USD za tisíc kubíkov, v druhej polovici 100 USD, v roku 2007 sa jeho cena zvýšila na 110 USD a v roku 2008 na 140 USD.²⁴

Obsahom predchádzajúcich plynárenských dohôd boli i garancie ruskej strany pre tranzit plynu z Turkménska cez územie Ruska do Ukrajiny. Dohodou z januára 2006 sa Ukrajina v podstate vzdala zmlúv o dodávkach a podmienkach tranzitu, ktoré pred časom uzavrela s Turkménskom a Uzbekistanom.²⁵ Monopol na dodávky plynu pre Ukrajinu z Ruska i strednej Ázie získala dcérska spoločnosť RosUkrEnergó (RUE), v ktorej Gazprom kontroloval 50 % a zvyšných 50 % ukrajinskí podnikatelia Dmytro Firtaš a Ivan Fursin. Navyše, podľa predchádzajúceho zmluvného režimu, Ukrajina mohla voľne disponovať ruským plynom, ktorý získala ako naturálny ekvivalent platby za

---

²² Stern, Jonathan, ref. 16.; Jeremenko, Alla, ref. 21.

²³ Tamže.

²⁴ „Russia ready to buy Turkmen gas at market prices“. *RIANovosti*, 3.7.2008.

²⁵ Analýzu nevýhodnosti zmluvy pre Ukrajinu pozri i – Čalyj, Aleksandr: „Ukrajinsko-rossijskoje gazovoje soglašenije: putevoditel' k protivodejstvuju“. *Zerkalo nedeli*, 1(580), 14-20 janvaria 2006 goda.

tranzit, a podľa potreby a možností i re-exportovať tento plyn do zahraničia. Nová dohoda ju zbavila tohto práva. Reexportovať plyn z Ukrajiny mohla iba spoločnosť RUE. Naftohaz musel súhlasiť i s tým, že spolu s RUE vytvorí dcérsku spoločnosť UkrGazEnergo (UGE; v pomere 50 % : 50 %), ktorá bude distribuovať plyn dodaný z Ruska i strednej Ázie ukrajinským odberateľom.²⁶

1.4. NOVÁ KRÍZA A NOVÉ DOHODY Z JANUÁRA 2009

Ruský prezident Dmitrij Medvedev a predseda vlády Vladimir Putin za vinníkov plynovej krízy v januári 2009 označili politických lídrov Ukrajiny, ktorí údajne zastupujú záujmy politicko-hospodárskych klanov usilujúcich sa o kontrolu nad obchodom s plynom.²⁷ Čiastočne je s nimi možné súhlasiť. Dohoda z januára 2006, ktorá spravila z neznámej spoločnosti RUE so sídlom v Švajčiarsku a základným kapitálom 37 tisíc USD monopolného dodávateľa plynu do Ukrajiny (piaty najväčší spotrebiteľský trh na svete), by nebola možná bez politickej podpory vtedajšej ukrajinskej vlády na čele s Jevhenijom Jechanurovom blízky prezidentovi Viktorovi Juščenkovi. Rovnako je pravda, že Júlia Tymošenková, ktorá sa ujala postu predsedníčky vlády v marci 2008 sa nikdy netajila, že bude usilovať o zmenu pre Ukrajinu nevýhodnej plynárenskej dohody. Zároveň však platí, že Gazprom bol signatárom dohody z januára 2006, že predsedom jeho správnej rady v čase podpisu dohody bol terajší prezident Ruska Dmitrij Medvedev, a že v RUE Gazpromu patrí 50 % akcií. Ak bola schéma rusko-ukrajinského obchodu s plynom netransparentná, môže za to rovnakým dielom vtedajšie vedenie Naftohazu i Gazpromu, vrátane najvyšších politických predstaviteľov jednej i druhej krajiny.

V októbri 2008 predsedovia vlád Ukrajiny a Ruska Júlia Tymošenková a Vladimir Putin oznámili, že sa dohodli na nových podmienkach plynárenskej dohody. Podľa zverejnených informácií, malo ísť o priamu dohodu medzi Gazpromom a Naftohazom bez sprostredkovateľských spoločností. Ukrajina mala prejsť do troch rokov na platby za dodaný plyn v cene, ktorá sa stanoví rovnako ako v prípade európskych odberateľov: základná cena upravená o koeficient spriemerovaných cien ropného oleja a mazutu na holandskej burze za obdobie šiestich mesiacov. Dovtedy sa cena bude dohadovať rokovaním ako fixná na jeden rok. Rovnako, po uplynutí troch rokov Gazprom bude platiť európsku cenu za tranzit plynu cez územie Ukrajiny. A nakoniec, Naftohaz spolu s Gazpromom vytvorila

---

²⁶ O spoločnostiach RUE a UGE, ktoré vznikli v dôsledku dohody z januára 2006 a ich úlohe v rusko-ukrajinskom plynárenskom biznise pozri Jeremenko, Alla, ref. 21; Mostovaja, Julija, ref. 17; ďalej – Antonenko, Anton, Valerij Sorokin: „Hazovyj šablon: polityka Gazpromu v Centralnij Jevropi ta Ukraini“. *Ukrajinska Pravda*, 17.8.2006; Socor, Vladimir: „Gazprom targeting Ukrainian infrastructure for hostile takeovers“. *Eurasia Daily Monitor*, November 13, 2006, Vol. 3, Issue 210.

²⁷ *Predsedatel' Pravitel'stva Rossijskoj Federacii V.V. Putin...*, ref. 9.

dcérsku spoločnosť, ktorá bude predávať plyn ukrajinským odberateľom.²⁸ Dohoda bola vzájomne korektná a z pohľadu Gazpromu i atraktívna, keďže predpokladala zvýšenie jeho podielu na vnútornom ukrajinskom trhu. Je pravda, že avizovaná dohoda sa stala predmetom politického zápasu na Ukrajine a bola podrobená kritike najmä zo strany prezidenta Ukrajiny Viktora Juščenka. Bol to však dostatočný dôvod pre Gazprom na to, aby 1. januára 2009 zastavil dodávky plynu na Ukrajinu? Vedenie Naftohazu spadá do kompetencie vlády, nie prezidenta. Ak nie, aké iné dôvody mal Gazprom? S kým na Ukrajine sa chcel dohodnúť ak nie s predsedníčkou vlády?

V novembri 2008 Gazprom požiadal ukrajinskú stranu, aby zaplatila sumárny dlh za dodávky plynu v roku 2008 vo výške 2,4 miliardy USD. Naftohaz priznal dlh vo výške 1,5 miliardy USD a zvyšok sa zaviazal doplatiť až po rozhodnutí arbitrážneho súdu v Štokholme, ktorý obidve strany uznali ako autoritu pre riešenie sporov podľa dohody z januára 2006. Naftohaz argumentoval tým, že podľa dohodnutej platobnej schémy (Naftohaz platí RUE a RUE platí Gazpromu) je možné dlh za mesiac október stanoviť až v januári 2009.²⁹ Následne Gazprom oznámil, že za „správnu cenu“ pre Ukrajinu pre rok 2009 považuje 250 USD za tisíc kubíkov. Naftohaz považoval za „správnu cenu“ rozmedzie 200-210 USD za tisíc kubíkov. Boli tieto nezhody až tak závažné a dostatočné na to, aby Gazprom bez ďalších rokovaní a bez uplatnenia svojho nároku na arbitrážnom súde v Štokholme zastavil 1. januára 2009 dodávky na Ukrajinu? A keď v Gazprome zistili, že Naftohaz znižuje tlak v potrubí súbežne so znižovaním tlaku na ruskej strane, tak sa rozhodli 7. januára zavrieť kohútiky úplne?

Naftohaz zaplatil väčšiu časť Gazpromom vyčísleného dlhu za rok 2008 a nová priemerná cena, ktorú bude platiť Ukrajina na základe dohody podpísanej 19. januára 2009 podľa formuly výpočtu európskej ceny (mínus 20 % v roku 2009), vzhľadom na očakávané nižšie ceny ropy – než boli odhady ešte v druhej polovici roku 2008, - nebude oveľa vyššia než Naftohazom pôvodne ponúkaných 210 USD za tisíc kubíkov. Na rozdiel od októbra 2008, dohoda podpísaná 19. januára 2009 nerieši otázku podielu Gazpromu na ukrajinskom trhu s plynom. Pravda, ak neboli podpísané ďalšie dohody, o podpise ktorých obidve strany neinformovali. Podľa informácií z vedenia Naftohazu, 19. a 20. januára boli podpísané dve dohody: 1) o dodávkach plynu z Ruska do Ukrajiny; a 2) o tranzite ruského exportného plynu cez územie Ukrajiny.³⁰

---

²⁸ O výsledkoch rokovaní a dohode premiérov Tymošenkovej a Putina pozri - Kupchinsky, Roman: „The Gas Tango in Kyiv“. *Eurasia Daily Monitor*, October 14, 2008, Vol. 5, Issue 197.

²⁹ Pozri – Gončar, Michail: rozhovor (pripravil Dmitrij Kornejčuk). *Ukrajinskaja techniĉeskaja gazeta*, 10. decembra 2008.

³⁰ Nascanovanú kópiu zmluvy o dodávkach plynu z 19. januára 2009 zverejnil internetový denník *Ekonomična Pravda*, 13. marca 2009; <http://epravda.com.ua/publications/47d95cd3e63cb/> s titulkom „Uhoda miž Naftohazom i Hazpromom vid 12 berezňa“. Informáciu o dvoch osobitne podpísaných dohodách poskytol Igor Didenko v rozhovore pre týždenník *Zerkalo nedeli*, pozri – Didenko, Igor: „Ni za odin nepotreblionnyj kubometer gaza Ukrajina ne zaplatit“. Rozhovor (pripravila Alla Jeremenko). *Zerkalo nedeli*, 6(734), 21-27 januaria 2009.

Gazpromu stačilo veľmi málo na to, aby prerušil dodávky plynu na Ukrajinu a následne i pre európskych odberateľov. Preto platí záver, že síce nové rusko-ukrajinské dohody z januára 2009 sú lepšie než stará dohoda z januára 2006, opakovanie podobných kríz však nevyklučujú. Aj keď ceny ropy v priebehu roku 2009 mierne porastú, podľa existujúcich odhadov, v porovnaní s druhou polovicou roku 2008, je možné očakávať, že Ukrajina bude platiť v priemere ročne menej než 250 USD za tisíc kubíkov čo je cena, ktorú žiadal Gazprom v novembri 2008. Napriek tomu, je otázne či Naftohaz vzhľadom na zložitú finančnú situáciu bude mať dosť zdrojov na to, aby za dodávky ruského plynu platil. Ďalšou otvorenou otázkou je prijateľnosť ceny tranzitu cez územie Ukrajiny pre Gazprom počínajúc rokom 2010, ktorý by mal platiť zhruba 2-3 krát viac než v roku 2009. Nakoniec, otázky je ďalší postup Gazpromu pri dosiahnutí strategického cieľa, z ktorého „to celé, počínajúc rokom 2003 začalo“ – kontrola nad tranzitom plynu cez územie Ukrajiny.³¹ Navyše, finančná kríza prispeje k zvýšeniu politickej nestability na Ukrajine a nie je možné vylúčiť, že i v samotnom Rusku. A keďže Gazprom i Naftohaz sú štátne spoločnosti, ich obchodná politika bude v plnej miere závisieť od zmien na vrcholných postoch ukrajinskej i ruskej politiky. Už len politických neznámych je v rusko-ukrajinskom plynárenskom biznise príliš veľa na to, aby sa európski odberatelia mohli spoľahnúť, že sa už nič nemôže stať.

---

³¹ Pozri – Hirman, Karel: „Príčina krízy: plynová vojna o Ukrajinu“. *eTREND*, 21.4.2009; <http://blog.etrend.sk/karel-hirman/2009/04/21/pricina-krizy-plynova-vojna-o-ukrajinu/>.

2. RIZIKÁ OPAKOVANIA SA RUSKO-UKRAJINSKÉHO PLYNOVÉHO SPORU

Riziká opakovania sa rusko-ukrajinského sporu, ktorý by znova mohol viesť k ohrozeniu stability dodávok zemného plynu z Ruska cez územie Ukrajiny pre európskych odberateľov, prípadne k ich opätovnému úplnému prerušeniu tak ako sa to stalo v januári 2009, je možné rozdeliť do dvoch hlavných skupín:

1) riziká vyplývajúce z pokračujúceho záujmu a snahy Ruska o získanie kontroly nad tranzitnými plynovodmi a zásobníkmi plynu na území Ukrajiny na strane jednej a opačným, hoci úplne prirodzeným a pochopiteľným, záujmom Ukrajiny ponechať si vlastnícku kontrolu nad magistральnými plynovodmi i zásobníkmi na svojom území;

2) riziká súvisiace so záujmom jednej alebo druhej strany zmeniť dohody z januára 2009 z dôvodu neschopnosti plnenia ich podmienok, resp. z dôvodu zmeny obchodného záujmu jednej alebo druhej zmluvnej strany kvôli zmenenej hospodárskej i finančnej situácii ukrajinskej spoločnosti Naftohaz alebo ruského Gazpromu v nasledujúcom období. Snaha o zmenu dohôd podpísaných v januári 2009 môže znova viesť k vyhroteniu sporu.

V prvej i druhej skupine rizík zohrávajú kľúčový význam vnútroplnické i zahraničnopolitické faktory. Spor o tranzit plynu cez územie Ukrajiny sa bezprostredne dotýka vzťahov EÚ a najmä tých členských krajín, ktoré sú závislé na dovoze ruského plynu cez územie Ukrajiny, s Ruskom i Ukrajinou. V prípade druhej skupiny rizík, obrovský význam zohrávajú vnútroplnitcké pomery v Ukrajine i Rusku keďže obidve spoločnosti Naftohaz i Gazprom sú kontrolované vládami svojich krajín. Dokiaľ sa to tento stav nezmení, zmena na vrcholných postoch v ruskej i ukrajinskej politike bude mať vždy priamy dopad na ich fungovanie, hospodársku i obchodnú stratégiu, vrátane tlaku na prehodnotenie bilaterálnych dohôd, ktoré „urobil niekto iný“ a následne k nedorozumeniam s druhou stranou.

Z hľadiska vyhodnotenia rizík a možnosti opakovania sa plynového sporu medzi Ruskom a Ukrajinou kľúčovou zostáva otázka – v akej miere a ako dlho budú zmluvy podpísané v januári 2009 (na obdobie 10 rokov, t.j. do roku 2019) vyhovovať záujmom obidvoch strán v rýchlo sa meniacich hospodárskych podmienkach v Rusku i na Ukrajine už v najbližšom období. Dovolíme si predpokladať, že snaha jednej alebo druhej strany o zmenu dohodnutých podmienok je veľmi pravdepodobná. Dôvodom je najmä meniaci sa hospodárska i finančná situácia Gazpromu i Naftohazu vzhľadom na dopady finančnej a hospodárskej krízy na svetovú i európsku ekonomiku a najmä na znižovanie spotreby plynu zo strany veľkoodberateľov v dôsledku poklesu priemyselnej výroby. Nižšie príjmy z obchodu so zemným plynom budú mať ďalekosiahle dopady na plynárenstvo všeobecne a medzinárodný

obchod s plynom zvlášť. Ďalším dôvodom meniacej sa hospodárskej situácie Gazpromu ako výrobcu plynu i Naftohazu ako významného tranzitéra plynu budú opatrenia európskych odberateľov ruského plynu po kríze v januári 2009, ktoré – kvôli stratenej dôvere - smerujú skôr k znižovaniu závislosti od dovozu plynu z Ruska než naopak.³²

Tlak meniaceho sa vonkajšieho i vnútorného hospodárskeho a politického prostredia, a najmä nižšie príjmy z obchodovania s plynom budú motivovať jednu i druhú stranu, aby sa pokúsila o zmenu zmluvných podmienok. Už dnes je možné s určitosťou konštatovať, že Ukrajina nebude potrebovať doviesť plyn z Ruska v tých objemoch, ktoré si v januári 2009 dohodla a hrozia jej sankcie za neodoberanie plynu zo strany Gazpromu. Na strane druhej, otázná je akceptácia zvýšenej ceny tranzitu cez územie Ukrajiny zo strany Gazpromu počínajúc rokom 2010 pri očakávanom zníženom poklese celkového exportu plynu i príjmov z jeho predaja.

Minimálne vyššie dva záujmy je možné identifikovať už dnes ako dôvod prečo jedna alebo druhá strana bude mať záujem na zmene dohôd z januára 2009. V prípade Naftohazu môžeme hovoriť už v prítomnom čase, v prípade Gazpromu o veľmi krátkom „budúcom čase“. Zmena zmluvných podmienok sa však môže uskutočniť iba na základe dohody obidvoch strán. Ak sa tak nestane – a doterajšia skúsenosť so správaním sa Ruska i Ukrajiny z predchádzajúcich rokov neposkytuje dôvody na prílišný optimizmus - znova dôjde k vyhroteniu rusko-ukrajinského plynového sporu a následne i k ohrozeniu bezpečnosti dodávok ruského plynu cez územie Ukrajiny pre európskych odberateľov.

2.1. PRETRVÁVAJÚCI SPOR O TRANZIT

Od rozpadu ZSSR sa ruský Gazprom nikdy netajil záujmom o získanie kontroly nad tranzitnou infraštruktúrou pre export ruského plynu európskym odberateľom na území Ukrajiny, vrátane zásobníkov v západných oblastiach Ukrajiny (Bil'če-Volynsko-Uherské, Bohorodčanské a Prikarpat'ské), ktoré patria k najväčším v Európe.³³ Už v roku 1995, keď sa po nástupe Leonida Kučmu do úradu ukrajinského prezidenta (v roku 1994), začali viesť prvé rokovania o možnosti vytvorenia spoločného rusko-ukrajinského podniku pre tranzit plynu s názvom „Gaztranzit“, vtedajší šéf

---

³² Pozri napr. Stern, Jonathan: „Plynová kríza fundamentálne zmenila náš pohľad na bezpečnosť zásobovania ruským plynom“. Rozhovor (pripravil Peter Ševce). *Slovgas*, 3/jún 2009.

³³ Na území Ukrajiny sa nachádza 13 podzemných zásobníkov plynu, ktoré majú spoločnú kapacitu pre uskladňovanie 34,5 miliárd kubíkov zemného plynu; údaj - *Nacional'na hazova spilka Ukrajiny*, <http://www.gasunion.org.ua/eng.htm>

Gazpromu Rem Viachirev sa vyjadril jednoznačne: „Alternatíva vytvorenia Gaztranzitu bez ukrajinských podzemných zásobníkov nás nezaujíma“.³⁴

Dôvod je jednoduchý a vysvetlil ho prezident Ruska Dmitrij Medvedev: „Plynárenská sústava Ruska a Ukrajiny bola budovaná ako jednotný systém“³⁵, vrátane podzemných zásobníkov na západnej Ukrajine, ktoré sú kľúčové pre zabezpečenie plynulých dodávok zemného plynu do Európy. Najmä počas zimného obdobia keď dochádza k zvýšenému odberu ruského plynu európskymi zákazníkmi je funkcia zásobníkov na Ukrajine nenahraditeľná. Zvýšený objem zemného plynu do magistralného plynovodu sa dodáva práve zo zásobníkov na Ukrajine, bez neho by zásobovanie európskych zákazníkov nebolo plynulé a dodávky ruského plynu by boli technologicky nestabilné. Z ukrajinských zásobníkov sa čerpá i tzv. technický plyn, ktorý je najmä v zimnom období potrebný na udržanie tlaku v magistralnom plynovode, aby bol zabezpečený plynulý tok plynu v plynovode a tým aj plynulé dodávky európskym odberateľom. Podľa generálneho riaditeľa Gazpromexportu Alexandra Medvedeva, plynový systém Ukrajiny je naďalej plne synchronizovaný s ruským a nemožno ho prevádzkovať ako nezávislý systém už z technických dôvodov“.³⁶

Zároveň platí, že dlhodobé kontrakty, ktoré má Gazprom podpísané s európskymi odberateľmi o dodávkach plynu predpokladajú, že garantuje dodávky v dohodnutom objeme a cene na západnú hranicu Ukrajiny. Inými slovami, Gazprom sa v kontraktoch s európskymi odberateľmi zaviazal, že preberá zodpovednosť za tranzit plynu cez územie Ukrajiny. Bez kontroly tranzitu na území Ukrajiny, resp. bez schopnosti dohodnúť sa s ukrajinskou stranou, nie je schopný tento zmluvný záväzok s európskymi odberateľmi dodržať. Stalo sa tak už dvakrát počas dvoch plynárenských kríz v roku 2006 a 2009. Na strane druhej, výsledkom je skutočnosť, že európski odberatelia nakupujú ruský plyn na západnej a nie na východnej hranici Ukrajiny a s ukrajinskou stranou sa nenachádzajú v zmluvnom vzťahu, ktorý by riešil tranzit ruského plynu cez jej územie.

Rada bezpečnosti Ruskej federácie, ktorá v auguste 2008 prerokovávala „Energetickú stratégiu Ruska na obdobie do roku 2030“ konštatovala „strategickú dôležitosť ukrajinského tranzitu pre udržanie postavenia Ruska ako „energetickej superveľmoci“. V prípade, že Rusko nebude mať priamy prístup k európskym odberateľom, jeho možnosti ako jedného z kľúčových hráčov na európskom plynárenskom trhu sa podstatne zúžia. Stratégia energetickej bezpečnosti do roku 2030 stanovuje dvojjedinú prioritu pre zahraničnú energetickú politiku Ruska vo vzťahoch s krajinami, ktoré sú dôležité pre tranzit ruských energetických surovín na svetové trhy: „Získanie vlastníckych podielov v existujúcej tranzitnej infraštruktúre pre dodávky ruských energetických surovín a vybudovanie

---

³⁴ Citované podľa – Jeremenko, Alla: „Ispol'zovaniye gaza Ukrajinoy v 1995 godu i perspektivy jego priobretenija v 1996 godu. *Finansovyje riski*, 1/1996.

³⁵ Shshedrov, Oleg: „Russia Says Ukraine putting gas to Europe at risk“. *Reuters*, August 11, 2009.

³⁶ Citované podľa – Hirman, Karel: „Príčína krízy: plynová vojna o Ukrajinu“. *eTREND*, 21.4.2009.

efektívnej alternatívnej infraštruktúry obchádzajúcej tranzitné štáty.³⁷ Ak sa Rusku nepodarí dosiahnuť tento cieľ v prípade Ukrajiny, - cez územie ktorej sa prepravuje zhruba 80 % ruského plynu do Európy, - skôr alebo neskôr dôjde k prehodnoteniu dlhodobých kontraktov s európskymi odberateľmi, ktorí budú nakupovať ruský plyn na hraniciach s Ruskom, nie na hraniciach bývalých sovietskych republík. Takáto zmena existujúcej schémy európskeho obchodu s ruským plynom, ktorá je vlastne ešte pozostatkom sovietskych čias, znevýhodní pozíciu Ruska a jeho možnosti na kľúčovom európskom trhu, na ktorý smeruje zhruba 80 % exportu ruského plynu.

Vychádzajúc z vyššie uvedeného, nie je možné očakávať, že Rusko rezignuje na svoj strategický záujem a prestane sa usilovať o získanie kontroly nad tranzitom plynu cez územie Ukrajiny. Zároveň, je ťažké očakávať, že Ukrajina rezignuje na svoj prirodzený záujem – vlastniť tranzitnú infraštruktúru na svojom území a profitovať z postavenia kľúčovej tranzitnej krajiny pre ruský plyn na európsky trh. Inými slovami, tento protikladný záujem Ruska a Ukrajiny, ktorý motivuje jednu i druhú stranu k nátlakovým krokom, je stálym rizikom pre stabilitu dodávok ruského plynu cez územie Ukrajiny do Európy.

Ešte v roku 2005 došlo k zásadnej zmene taktiky Gazpromu pri realizácii strategického záujmu o získanie kontroly nad tranzitom na území Ukrajiny. Po už spomínanom odmietnutí ukrajinskej vlády - po oranžovej revolúcii - realizovať dohodu z augusta 2004 o vzniku spoločného tranzitného podniku,³⁸ rok 2005 bol posledným rokom, v ktorom Gazprom na vlastné náklady uskladňoval v ukrajinských zásobníkoch technický plyn v objeme zhruba 8 – 11 miliárd kubíkov, ktorý bol potrebný na zabezpečenie plynulého exportu do Európy v zimnom období. Zároveň s týmto rozhodnutím, Gazprom začal obviňovať ukrajinskú stranu z nezákonného odberu vlastného plynu uloženého v ukrajinských zásobníkoch, resp. jeho nezákonného reexportu európskym odberateľom. Obvinenia z kradnutia plynu Ukrajinou sa v argumentácii Ruska objavili prvýkrát až na konci roku 2005. Ukrajinská strana oponovala, že v žiadnom prípade nešlo o nezákonné odbery ruského plynu ale iba o čerpanie a využívanie ruského technického plynu ukrajinskou stranou na zabezpečenie tranzitu plynu do Európy.³⁹ Po dohode v januári 2006 zodpovednosť za zabezpečenie technického plynu prešla na dcéru Gazpromu a Naftohazu RosUkrEnergo.⁴⁰ Vedúci predstavitelia Ruska i Gazpromu však neprestali varovať európskych zákazníkov, že Ukrajina nebude schopná garantovať dodávky plynu do Európy a že jediným riešením je vytvorenie spoločného európsko-ruského konzorcia, ktoré by

---

³⁷ Hirman, Karel, ref. 36; *Energetičeskaja strategija Rossiji na period do 2030 goda*. Utvržena Pravitel'stvom Rossijskoj Federacii 27 avgusta 2008, s. 65.

³⁸ Pozri časť 1 tejto štúdie.

³⁹ Jeremenko, Alla: „Naftohaz Ukrajiny: bankrotiť neľzia spať“. *Zerkalo nedeli*, 24(752) 27 ijuňa – 3 ijuľa 2009.

⁴⁰ Spor medzi Naftohazom a RosUkrEnergo o vlastníctvo 11 miliárd kubíkov plynu

kontrolovalo tranzit plynu cez územie Ukrajiny.⁴¹ Počas januárovej krízy v roku 2009 táto iniciatíva našla podobu v návrhoch Ruska na vytvorenie rusko-európskeho konzorcia, ktoré by zabezpečilo nákup technického plynu pre Ukrajinu.⁴² Podľa zmluvy o tranzite ruského plynu cez územie Ukrajiny z 19. januára 2009, zodpovednosť za zabezpečenie technického plynu prešla kompletne na Naftohaz Ukrajiny.

Vo februári 2009 prvý zástupca šéfa predstavenstva Naftohazu Igor Didenko uviedol, že spoločnosť musí v roku 2009 nakúpiť 6,5 miliardy kubíkov technického plynu s cieľom zabezpečiť dodávky ruského plynu do Európy. Cenu tohto plynu odhadol na 37 miliárd hrivien (t.j. 4,8 miliárd USD pri kurze 1 USD : 7,7 hrivny). Zároveň uviedol, že Naftohaz vo svojom rozpočte na rok 2009 nedisponuje prostriedkami pre tento účel.⁴³ Počas medzinárodnej bezpečnostnej konferencie v Mníchove vo februári 2009 predsedníčka vlády Ukrajiny Júlia Tymošenkova odovzdala prezidentovi Európskej komisie Jose Manuelovi Barrosovi list s prosbou, aby EÚ zaplatila technický plyn potrebný pre zabezpečenie exportu ruského plynu do Európy. Z Európskej komisie prišla odpoveď, že EÚ vo svojom rozpočte nedisponuje prostriedkami, ktoré by jej umožňovali zaplatiť požadovanú sumu za technický plyn. Na strane druhej, ukrajinská požiadavka bola priamym podnetom pre zvolanie medzinárodnej investičnej konferencie EÚ a Ukrajiny o modernizácii plynového tranzitného systému na území Ukrajiny, ktorá sa uskutočnila 23. marca 2009 v Bruseli.⁴⁴

Na konferencii bol dohodnutý „Program reformy plynárenského sektoru Ukrajiny“, ktorý sa má zrealizovať v rokoch 2010-2011 a zároveň zástupcovia Európskej investičnej banky, Európskej banky pre rekonštrukciu a rozvoj a Svetovej banky prisľúbili poskytnutie úverov na tento účel v celkovej výške medzi 2,2 až 5,5 miliárd USD, podľa plnenia dohodnutých podmienok ukrajinskou vládou.⁴⁵ Program reformy plynárenského sektoru Ukrajiny prináša tri zásadne nové ciele, naplnenie ktorých by znamenalo významnú zmenu v existujúcom režime obchodu s ruským plynom: 1) reštrukturalizácia Naftohazu a vytvorenie nezávislého operátora prevádzkujúceho tranzitnú sieť na území Ukrajiny; 2) umožnenie prístupu pre tretie strany k podzemným zásobníkom zemného plynu v Ukrajine a 3) možnosť rozšírenia tranzitnej kapacity ukrajinského plynovodu o 60 miliárd kubíkov. Do konca roku 2009 sa ukrajinská vláda zaviazala v spolupráci s Európskou komisiou a zástupcami európskych

---

⁴¹ Pozri napr. Komlev, Sergej: „Ukrajina je nestabilná. Rusko a únia by mali ísť spolu“. Rozhovor (pripravili Ľuboš Jančík, Daniela Krajanová). *Sme*, 11.6.2009.

⁴² „Putin: Európa potrebuje konzorcium na nákup technického plynu“. *TASR*, 15.1.2009.

⁴³ Didenko, Igor: „Ni za odin nepotreblionnyj kubometer gaza Ukrajina ne zaplatit“. Rozhovor (pripravila Alla Jeremenko). *Zerkalo nedeli*, 6(734), 21-27 januára 2009.

⁴⁴ Pavluša, Sergej: „Trub(d)nyje investiciji“. Rozhovor (pripravila Alla Jeremenko). *Zerkalo nedeli*, 32(760) 29 avgusta – 4 septembra 2009.

⁴⁵ Tamže; pozri tiež *Joint Declaration*. Joint EU-Ukraine International Investment Conference on the Modernisation of Ukraine's Gas Transit System, Brussels, 23 March 2009.

plynárenských spoločností urobiť všetky nevyhnutné opatrenia tak, aby sa v najbližších dvoch rokoch mohol program zrealizovať.⁴⁶

Prísľub poskytnutia strednodobého úveru vo výške 2,5 miliardy USD síce nerieši priamo otázku zaobstarania technického plynu, avšak otvorenie prístupu do ukrajinských zásobníkov európskym spoločnostiam otvára perspektívu, aby vzniklo európske alebo európsko-ukrajinské, nie európsko-ruské konzorcium na zabezpečenie technického plynu pre potreby tranzitu plynu cez územie Ukrajiny. V prípade, že európske plynárenské spoločnosti získajú prístup do ukrajinských zásobníkov a budú tam uskladňovať vlastný plyn, - pre účely zabezpečenia tranzitu cez územie Ukrajiny alebo jeho predaja na ukrajinskom trhu, - hoci aj nakúpený z Ruska alebo od Naftohazu, ďalším logickým a očakávaným krokom bude nakupovanie ruského plynu na rusko-ukrajinskej hranici.⁴⁷ Európska komisia oznámila 31. júla 2009, že EÚ a Ukrajina dosiahli dohodu o reforme plynárenského sektora v Ukrajine v súlade so spoločným prehlásením z 23. marca 2009 a že európske finančné inštitúcie sú pripravené poskytnúť Ukrajine strednodobý úver na realizáciu reformy, vrátane krátkodobého úveru na nákup technického plynu na rok 2009.⁴⁸

Ruská strana zareagovala bezprostredne po zverejnení spoločnej deklarácie EÚ a Ukrajiny 23. marca 2009 ústami predsedu vlády Vladimíra Putina. Putin uviedol, že Rusko bude musieť prehodnotiť princípy svojich vzťahov s obidvomi partnermi (EÚ i Ukrajinou) ak budú ignorovať záujmy Ruska. Dohodnutý program spolupráce EÚ a Ukrajiny pri modernizácii tranzitnej infraštruktúry v Ukrajine odmietol, pretože bez Ruska ako dodávateľa plynu je spolupráca EÚ a Ukrajiny „neprofesionálna a nerozvážna“.⁴⁹ Veľké otázniky na ruskej strane vyvolala i možnosť poskytnutia úveru zo strany európskych finančných inštitúcií na rozšírenie ročnej tranzitnej kapacity ukrajinského tranzitného plynovodu o 60 miliárd kubíkov plynu, čo je viac než celá plánovaná kapacita projektu Nord Stream, ktorý by mal slúžiť Rusku na obídenie Ukrajiny pri tranzite plynu do Európy. Z pohľadu ukrajinskej strany, rozdiel medzi ponukou na spoluprácu medzi EÚ a Ruskom je najmä ten, že EÚ na rozdiel od Ruska nepožaduje zmenu ukrajinskej legislatívy v otázke vlastníctva tranzitného plynovodu a zásobníkov plynu na jej území.⁵⁰

Predseda vlády Ukrajiny Júlia Tymošenkova 11. septembra 2009 oznámila, že ukrajinské zásobníky sú naplnené rekordným objemom 25,5 miliárd kubíkov zemného plynu čo je viac než postačujúce na to, aby bola pokrytá spotreba Ukrajiny v zimnom období 2009-2010 rovnako ako i na

---

⁴⁶ *Joint Declaration*, ref. 45.

⁴⁷ Sergejev, Michail: „Jevropeizacija chranilišč Ukrajiny udarit po Gazpromu“. *Nezavisimaja gazeta*, 30 ijuňa 2009. Pozri tiež – Jeremenko, Alla: „Jevropa – Ukrajine: my vam tak chotim davat' kredity, kak vy reformirovaťsia...“ *Zerkalo nedeli* 25(753) 4-10 ijuľa 2009.

⁴⁸ „Jevrokomisija: Ukrajine budet predostavljen gazovyj kredit“. *Interfax-Ukrajina*, 31 ijuľa 2009.

⁴⁹ „Putin označil ukrajinský plán modernizácie plynovodov za nerozvážny“. *TASR*, 23. marca 2009.

⁵⁰ Pozri - Pavluša, Sergej, ref. 44.

to, aby boli zabezpečené plynulé dodávky zemného plynu európskym odberateľom.⁵¹ O mesiac neskôr šéf predstavenstva Naftohazu Oleg Dubyna informoval, že v zásobníkoch sa nachádza 26,3 miliárd kubíkov plynu a že do konca novembra 2009 bude zatlačených do podzemných zásobníkov ešte 1-1,5 miliárd kubíkov z vlastnej ťažby Naftohazu.⁵² Inými slovami, Naftohaz bol schopný, minimálne pre zimné obdobie 2009-2010, zabezpečiť technický plyn pre potreby tranzitu ruského plynu do Európy, čo je bezpochyby dobrá správa pre európskych odberateľov, rovnako ako i pre Slovensko. Na strane druhej, udialo sa tak najmä vďaka rozhodnutiu Gazpromu predplatiť si tranzit cez územie Ukrajiny do konca roka v sume 2,2 miliardy USD a vďaka úverom, ktoré Naftohazu poskytli štátne ukrajinské banky (Oščadbank a Ukreksimbank) s refinancovaním Národnej banky Ukrajiny. Šéf predstavenstva Naftohazu Oleg Dubyna potvrdil, že na tento účel prispela i Európska banka pre obnovu a rozvoj, ktorá poskytla Naftohazu úver vo výške 300 miliónov USD.⁵³ Otázna je však dlhodobá udržateľnosť spôsobu akým Naftohaz Ukrajiny, presnejšie povedané vláda Ukrajiny, realizuje platby za dodaný ruský plyn, vrátane zabezpečenia technického plynu pre účely exportu ruského plynu do Európy v zimnom období 2009-2010, vzhľadom na zložitú finančnú situáciu spoločnosti Naftohaz a ťažké dopady ekonomickej krízy na Ukrajinu.⁵⁴ Dlhodobo jediný spôsob ako môže Naftohaz samostatne zabezpečiť technický plyn a prevádzku magistralných plynovodov na území Ukrajiny – bez pomoci európskych spoločností alebo Gazpromu, - je dosiahnuť, aby cena technického plynu i náklady na prevádzku plynovodov boli obsiahnuté v cene tranzitných poplatkov. Otázka do budúcnosti však znie: kto bude za ukrajinský tranzit platiť: európski odberatelia alebo Gazprom? V roku 2010 sa situácia môže zásadným spôsobom zmeniť, keďže Gazprom by mal podľa januárovej dohody o tranzite platiť európsku cenu za tranzit svojho plynu cez územie Ukrajiny, t.j. približne dvoj- až trojnásobok ceny 1,7 USD za tisíc kubíkov prepravených na 100 km, ktorú platí v roku 2009.

Zároveň však platí i vyššie povedané, že Gazprom nerezignoval na svoj strategický zámer získať kontrolu nad tranzitom plynu cez územie Ukrajiny. Je preto možné očakávať, že ruská strana využije možnosti, ktoré jej ponúka januárová dohoda (2009) s Naftohazom a bude požadovať sankcie za neodobratý plyn s cieľom prinútiť Naftohaz a ukrajinskú stranu, aby sa dohodla nižšia cena za tranzit plynu. Ak sa tak stane, na budúci rok znova vyvstane problém „technického plynu“ a schopnosti Naftohazu nakúpiť tento plyn. Gazprom bude mať znova možnosť argumentovať voči európskym odberateľom, že Ukrajina nie je schopná zabezpečiť tranzit a že jediné dlhodobé riešenie je vytvorenie rusko-európskeho konzorcia, ktoré bude zabezpečovať tranzit cez územie Ukrajiny. Iné riešenie je vytvorenie rusko-ukrajinského tranzitného podniku. Dovoľme si urobiť predpoklad, že Gazprom

---

⁵¹ „Pryvitanňa Premjer-Ministra Ukrajiny z Dnem pracivnykiv naftovoji, hazovoji ta naftopererobčoji promyslovosti Ukrajiny“. *Press-Centr NAK Naftohaz Ukrajiny*, 11.9.2009.

⁵² Dubyna, Oleg: „U nas v strane, jesli chorošo – eto neinteresno, jesli plocho – eto da!“ *Zerkalo nedeli*, 40(768) 17-23 okťabria 2009.

⁵³ Tamže; Dubyna, Oleg, ref. 52.

⁵⁴ Pozri časť 2.2.2. tejto štúdie.

otvorí túto otázku tesne pred alebo po prezidentských voľbách v Ukrajine, ktoré sa budú konať 17. januára 2010. V každom prípade je možné očakávať v priebehu roku 2010 vyostrenie rusko-ukrajinských vzťahov v súvislosti s realizáciou reformy plynárenského sektora Ukrajiny, ktorá bola dohodnutá medzi EÚ a Ukrajinou na konferencii v marci a definitívne potvrdená v júli 2009.

2.2. RIZIKÁ PLNENIA ZMLUVY

Z hľadiska plnenia plynárenských zmlúv podpísaných medzi Gazpromom a Naftohazom 19. januára 2009 (o tranzite ruského plynu cez územie Ukrajiny a dodávkach plynu z Ruska pre Ukrajinu) existujú tri hlavné riziká: 1) Ukrajina nepotrebuje toľko plynu koľko sa v zmluve o dodávkach zaviazala z Ruska odoberať a hrozia jej sankcie za neodobratý plyn zo strany Gazpromu; 2) kritická finančná situácia Naftohazu, ktorá môže viesť k neschopnosti ukrajinskej strany platiť za dodaný plyn z Ruska; 3) prijateľnosť novej tarify pre Gazprom za tranzit plynu cez územie Ukrajiny, ktorú bude platiť od 1. januára 2010.

V prípade 1) a 3) ide o motívy jednej i druhej strany zmeniť príslušné časti zmlúv, ktoré nie sú pre nich výhodné, čo by znova mohlo viesť k vyostreniu bilaterálnych vzťahov Ukrajiny a Ruska v plynárenskom biznise. V prípade 2) ide o vnútorný ukrajinský problém, ktorý je spôsobený iba čiastočne plynárenskými zmluvami Naftohazu s Gazpromom z januára 2009. V prvom rade je spôsobený politikou vlády Ukrajiny, ktorá tlačí Naftohaz do úlohy „sociálneho donora“, nie je schopná reformovať a spriehľadniť plynárenský sektor v Ukrajine ani zreálniť ceny plynu pre odberateľov, najmä obyvateľstvo. Navyše, pod zložitú finančnú situáciu Naftohazu sa podpísali i dopady globálnej ekonomickej krízy, ktoré spôsobili dramatický pokles produkcie ukrajinského priemyslu čo sa premietlo i v poklese odberu plynu. Podľa odhadu Naftohazu, v roku 2009 ukrajinský priemysel odoberie o 50 % menej plynu než boli predpoklady ešte na konci roku 2008.

2.2.1. HROZIACE SANKCIE ZA NEODOBERANIE PLYNU

Podľa dohody z januára 2009 sa ukrajinská spoločnosť Naftohaz zaviazala v priebehu ďalších desiatich rokov (obdobie platnosti zmluvy) každý rok nakúpiť 52 miliárd kubíkov plynu od ruského Gazpromu. Pre rok 2009 platí 20 % zníženie dohodnutého objemu dodávok/odberu, t.j. zhruba 41 miliárd kubíkov. Avšak, už vo februári, mesiac po podpise dohody, prvý zástupca predsedu predstavenstva Naftohazu Igor Didenko uviedol, že Ukrajina v roku 2009 dovezie z Ruska maximálne

33 miliárd kubíkov plynu, pretože viac nebude potrebovať. Podľa Didenka, v roku 2009 spotreba plynu na Ukrajine bude pokrytá z domácej ťažby vo výške zhruba 18 miliárd kubíkov plynu a 33 miliárd kubíkov dovezených z Ruska, spolu 51 miliárd kubíkov. Štruktúra vnútornej ukrajinskej spotreby by mala byť nasledovná: 5,7 miliárd kubíkov – spotreba obyvateľstva na varenie a ohrev vody; niečo cez 12 miliárd kubíkov – vykurovanie rodinných domov; 10 miliárd – teplárne dodávajúce teplo do systému centrálného kúrenia obytných domov; 6,5 miliárd – technický plyn na prepravu plynu cez územie Ukrajiny; 1 miliarda – rozpočtové organizácie štátu a viac než 20 miliárd – priemyselná výroba.⁵⁵ Kvôli dramatickému poklesu priemyselnej výroby v roku 2009 v dôsledku globálnej hospodárskej krízy, podľa odhadov, spotreba plynu na Ukrajine sa v roku 2009 zníži o viac než 20 miliárd kubíkov zemného plynu v porovnaní s predchádzajúcimi rokmi keď Ukrajina spotrebovala ročne viac než 70 miliárd kubíkov zemného plynu. Pokles spotreby plynu v priemyselnej výrobe na Ukrajine v roku 2009 je odhadovaný na viac než 50 %.⁵⁶ Vyššie uvedené odhady Naftohazu boli urobené vo februári 2009. V októbri 2009 šéf predstavenstva Naftohazu Oleg Dubyna uviedol, že maximálny objem plynu, ktorý Ukrajina potrebuje doviesť z Ruska v roku 2009 bude iba 24-25 miliárd kubíkov.⁵⁷

Inými slovami, Ukrajina potrebuje doviesť z Ruska v roku 2009 o takmer 15 miliárd kubíkov zemného plynu menej než predpokladá dohoda s Gazpromom z januára 2009. A to je ešte potrebné zdôrazniť, že pre rok 2009 bol dohodnutý znížený objem odberu ruského plynu Ukrajinou o 20 %. Podľa slov generálneho riaditeľa Gazpromexportu Alexandra Medvedeva, ruská strana si uvedomuje finančné ťažkosti Naftohazu, rovnako ako i to, že ide o kľúčového partnera pre dodávky ruského plynu do Európy a preto sa rozhodla akceptovať skutočnosť, že Naftohaz bude platiť iba za plyn, ktorý odoberie. Zároveň zdôraznil, že v prípade prvej meškajúcej platby za plyn dodaný v príslušnom mesiaci (platba sa musí realizovať najneskôr do 7. dňa ďalšieho mesiaca) v súlade so zmluvou, Gazprom bude požadovať prechod na 100 % predplácanie budúcich dodávok v objemoch, ktoré boli dohodnuté v zmluve o dodávkach pre Ukrajinu z januára 2009.⁵⁸

Slová generálneho riaditeľa Gazpromexportu Alexandra Medvedeva dokladajú skutočnosť, že zmluva z januára 2009 je ukrajinskou stranou de facto „už porušovaná“ – z hľadiska (ne)schopnosti Naftohazu odoberať dohodnuté objemy dodávok plynu - a že sa tak deje z dobrej vôle Gazpromu. Zároveň, Medvedev poukázal na to, že Gazprom je komerčný subjekt, ktorý pracuje s Naftohazom Ukrajiny na základe komerčných zmlúv a že má všetky práva správať sa voči k partnerovi v súlade so zmluvnými

---

⁵⁵ Didenko, Igor: „Ni za odin nepotreblionnyj kubometer gaza Ukrajina ne zaplatit“. Rozhovor (pripravila Alla Jeremenko). *Zerkalo nedeli*, 6(734), 21-27 januára 2009.

⁵⁶ Jeremenko, Alla: „Beri ili plati“. *Zerkalo nedeli*, 13(741) 13-20 apríla 2009.

⁵⁷ Dubyna, Oleg, ref. 52.

⁵⁸ *Press-konferencija na temu „Eksport i povyšeniye nadežnosti postavok gaza v Jevropu“*. Gazprom, 24. júna 2009 goda; <http://www.gazprom.ru/press/conference/2009/2406/>.

podmienkami.⁵⁹ Otázka znie dokedy bude ruská strana, t.j. Gazprom – aj za predpokladu platobnej schopnosti Naftohazu platiť za znížené dodávky ruského plynu – tolerovať stratu z nepredaných zhruba 20 miliárd kubíkov plynu ročne, odber ktorých má zmluvne dohodnutý s Naftohazom. V prípade, že by Ukrajina z Ruska každý rok v priebehu obdobia platnosti zmluvy (10 rokov) odobrala o 20 miliárd kubíkov plynu menej, Gazprom by prišiel v priebehu 10 rokov spolu o príjmy z predaja 200 miliárd kubíkov plynu. Táto situácia – keď Naftohaz porušuje zmluvu a Gazprom to toleruje - nie je dlhodobo udržateľná a predstavuje riziko zopakovania sporu.

Z hľadiska dohodnutých objemov odberu ruského plynu podľa princípu „ber alebo plat“ („take or pay“) Ukrajina podpísala v januári 2009 zlú zmluvu a preto ju bude mať záujem zmeniť. Na strane druhej, Gazprom síce prichádza o zisky z neodoberateľného plynu, avšak, zároveň má k dispozícii legálny nástroj nátlaku na Naftohaz a Ukrajinu. Je možné predpokladať, že Gazprom bude požadovať kompenzácie za straty spôsobené Naftohazom, pravda, ak sa nerozhodne požadovať vyplatenie pokút za neodoberanie dohodnutých objemov plynu. Iné možnosti sú v podstate tri: 1) rozšírenie podielu dcérskej spoločnosti „Gazpromsbyt Ukrajina“ (100 % dcéra Gazpromu) na ukrajinskom trhu; 2) prehodnotenie tranzitných poplatkov, ktoré predpokladá zmluva od roku 2010; a 3) vytvorenie spoločného tranzitného podniku, ktorý bude vlastniť i zásobníky. Ako špekuláciu v súčasnom období, nie je možné vylúčiť ani záujem Ruska o kompenzáciu, ktorá by znamenala predĺženie zmluvy o pobyte ruskej Čiernomorskej flotily v Sevastopoli, ktorú ukrajinská strana chce zrušiť. Zmluva o prenájme základne v Sevastopoli končí v roku 2017, platnosť súčasných plynárenských zmlúv končí v roku 2019. Podľa informácií zástupcu predsedu predstavenstva Igora Didenka, podľa kvóty dohodnutej pre Gazpromsbyt Ukrajina, v roku 2009 by mala spoločnosť na ukrajinskom trhu realizovať maximálne 25 % z objemu plynu, ktorý bude dovezený z Ruska, t.j. maximálne 7,5 miliárd kubíkov.⁶⁰ Už rok 2010 ukáže či bude podiel Gazpromsbytu na ukrajinskom trhu ten istý. V každom prípade, z vyjadrení predstaviteľov ruskej strany (prezident, vláda i Gazprom) je zrejmé, že jej súčasná „zmluvná“ situácia vyhovuje a že nemá záujem ju zmeniť. Gazprom má oveľa väčší priestor pre možnosť voľby v rusko-ukrajinskej plynárenskej hre než Naftohaz a ukrajinská vláda.

2.2.2. PLATOBNÁ SCHOPNOSŤ NAFTOHAZU

---

⁵⁹ Tamže. Pozri tiež *Spravka k press-konferenciji „Eksport i povyšeniye nadežnosti postavok gaza v Jevropu“*. Gazprom, 24. júna 2009. goda; <http://www.gazprom.ru/press/conference/2009/2406/>.

⁶⁰ Didenko, Igor, ref. 34.

Odhadovaný deficit rozpočtu Naftohazu v roku 2009 sa pohybuje medzi 59 a 62 miliardami hrievien (t.j. pri výmennom kurze 1 USD : 7,7 hrievny ide o sumu medzi 7,6 – 8 miliárd USD).⁶¹ Predpokladané príjmy Naftohazu z predaja plynu dodaného domácim spotrebiteľom sa odhadujú na úrovni 45 až 50 miliárd hrievien, avšak zároveň, už len nákup ruského plynu v rovnakom období bude stáť zhruba 74 miliárd hrievien (cca 9,64 miliárd USD pri výmennom kurze 7,7 hrievien za 1 USD, ktorý predpokladá rozpočet). Inými slovami, plyn dovezený z Ruska bude Naftohaz stáť o viac než 20 miliárd hrievien viac než čo zaplatia ukrajinskí spotrebiteľia Naftohazu. Vedenie Naftohazu očakáva, že vláda a štátny rozpočet by mali prispieť minimálne sumou 10 miliárd hrievien, aby sa kompenzoval rozdiel medzi nákupnou cenou plynu a cenou plynu na vnútornom trhu pre ukrajinských spotrebiteľov. Ešte v roku 2007 sa Naftohaz svojimi odvodmi a platbami do štátneho rozpočtu podieľal na tvorbe takmer 12 % jeho celkových príjmov. Napriek nízkym cenám plynu na ukrajinskom trhu, vďaka objemom realizovaného plynu a najmä vďaka prístupu k lacnému stredoázijskému plynu, hospodárenie spoločnosti sa pohybovalo v plusových číslach. V roku 2009 sa spoločnosť dostala do opačnej situácie čo je i dôsledkom zmlúv z januára 2009. Bez pomoci vlády a podpory zo štátneho rozpočtu spoločnosť Naftohaz nebude schopná v roku 2009 vyriešiť svoje finančné problémy, spôsobené nasledujúcimi hlavnými faktormi:

- 1) dramatický pokles spotreby plynu na domácom trhu – o zhruba 30 miliárd kubíkov menej (!) než v predchádzajúcom roku (odhad Naftohazu z októbra 2009);
- 2) strata prístupu k „lacnejšiemu“ stredoázijskému plynu v dôsledku dohôd s Gazpromom z januára 2009;
- 3) nízke ceny plynu na domácom trhu, ktoré nezodpovedajú ani nákupným cenám importovaného plynu, ktoré platí Naftohaz Gazpromu, ani výrobným nákladom pri ťažbe domáceho plynu;
- 4) nízka platobná disciplína na ukrajinskom trhu, najmä zo strany regionálnych (oblenergo) a mestských (gorenergo) plynárenských spoločností, ktoré realizujú plyn konečným odberateľom;
- 5) rastúce náklady súvisiace s obsluhovaním vonkajšieho dlhu v roku 2009.⁶²

Podľa údajov Naftohazu, súkromné regionálne a mestské plynárenské spoločnosti (oblenergo a gorenergo) za obdobie 1999-2008 (stav k 1. januáru 2009) spolu dlžia Naftohazu 6,7 miliárd hrievien za dodaný ale nezaplatený plyn.⁶³ Vzhľadom na uvedený vývoj a „sociálnu funkciu“ Naftohazu do

---

⁶¹ Tento výmenný kurz USD – ukrajinská hrievna predpokladá finančný plán Naftohazu pre rok 2009.

⁶² Analýzu rozpočtu Naftohazu pre rok 2009 pozri – Luta, Hanna: „Deňgi – tovar: a gde navar?“. *Zerkalo nedeli*, 7(735), 28 febraľa – 6 marta 2009; pozri tiež - Didenko, Igor, ref. 34.

⁶³ Didenko, Igor: „Naftohaz otvečajet...“ Rozhovor. *Zerkalo nedeli*, 11(739) 28 marta – 4 apreľa 2009. Pozri tiež článok – Honta, Ivan: „Hazovyj Karfagen dolžen byť razrušen“. *Zerkalo nedeli*, 18(746) 23 – 29 maja 2009;

ktorej ho tlačí vláda – v podobe dotovania obyvateľstva cez nízke ceny na plyn, Naftohaz je nútený si stále viac finančných prostriedkov požičovať z vnútorných i vonkajších zdrojov. Podľa informácií prvého zástupcu predsedu predstavenstva Igora Didenko, k 1. januáru 2009 vonkajšia zadlženosť Naftohazu predstavovala sumu 825,67 miliónov USD a ku koncu septembra 2009, podľa informácie šéfa spoločnosti Olega Dubynu, išlo o sumu 1,606 miliardy USD.⁶⁴ Avšak, podľa údajov Kontrolného úradu Ukrajiny, ktorý v máji 2009 uskutočnil finančný audit spoločnosti Naftohaz, celkový dlh spoločnosti (vnútorný i vonkajší) predstavuje 35 miliárd hrivien (cca 4,5 miliardy USD pri kurze 1 USD : 7,7 hrivny). Pri obsluhu vonkajšieho dlhu, Naftohaz bude potrebovať už v priebehu roku 2009 vyplatiť 17,5 miliardy hrivien (cca 2,2 miliardy USD) čo je suma, ktorá trikrát prevyšovala základný kapitál spoločnosti vo výške 5,56 miliárd hrivien.⁶⁵

Napriek verejne prezentovaným obavám Gazpromu, že Naftohaz – vzhľadom na zložitú finančnú situáciu - nebude schopný platiť za odobratý plyn z Ruska v priebehu roku 2009, nikdy sa tak zatiaľ nestalo – Naftohaz doteraz vždy zaplatil. Zároveň je potrebné dodať, že všetky doterajšie platby, ktoré Naftohaz zrealizoval za ruský plyn v roku 2009 boli uskutočnené vďaka úverom ukrajinských štátnych bánk – Oščadbank a Ukreximbank, ktoré refinancovala Národná banka Ukrajiny. V júli 2009 sa vláda rozhodla zvýšiť základný kapitál Naftohazu o 18,6 miliárd hrivien na úroveň 24,2 miliárd hrivien.⁶⁶

Podľa informácií agentúry Interfax-Ukrajina, najväčšími vonkajšími veriteľmi Naftohazu sú držiteľia európskych obligácií vydaných v roku 2004 v sume 500 mil. USD, ktoré boli splatné k 30. septembru 2009, ďalej 220 miliónov USD – úver od Depha Bank, 550 miliónov USD – úver Credit Suisse International a 395 miliónov USD – úver Deutsche Bank, ktoré sú splatné v rokoch 2009-2012. Podľa agentúry Interfax-Ukrajina celková suma, ktorú bude musieť Naftohaz vyplatiť veriteľom „starých dlhov“ predstavuje sumu 1,78 miliardy USD. 16. septembra 2009 sa ukrajinská vláda rozhodla poskytnúť Naftohazu štátne garancie pre likvidáciu vonkajšieho dlhu vo výške viac než 2 miliardy USD a zároveň súhlasila s tým, aby Naftohaz ponúkol držiteľom obligácií so splatnosťou 30. septembra 2009 ich výmenu za obligácie garantované štátom. Vláda Ukrajiny ponúkla vyššie zhodnotenie obligácií ich držiteľom za cenu nového termínu ich splátky v roku 2014.⁶⁷ 19. októbra 2009 Naftohaz oznámil, že väčšina veriteľov súhlasila s ponúknutými podmienkami.⁶⁸

Analýzu ropného a plynárenského sektora v Ukrajine z hľadiska transparentnosti jeho fungovania a príjmov, pozri – *Naftohazovyj sektor Ukrajiny: prozorist' funkcionuvannya ta dochodiv*. Kyjiv – Sevastopol', Anna-T, 2008.

⁶⁴ Didenko, Igor, ref. 34.; Dubyna, Oleg: „Naftohaz dogovarivajetsia s kreditorami“. Rozhovor (pripravila Alla Jeremenko). *Zerkalo nedeli*, 37(765) 3-9 októbra 2009.

⁶⁵ Jeremenko, Alla: „GAZrasčot“. *Zerkalo nedeli*, 17(745) 16-22 mája 2009; Zhrnutie výsledkov auditu pozri - Simonenko, Valentin: „Pravda – osnova bezopasnosti deržavy“. *Zerkalo nedeli*, 20(748) 6-12 júňa 2009.

⁶⁶ „Ni obligaciji, ni „abligaciji“ problem Naftohaza ne rešat“. *Zerkalo nedeli*, 26(754) 11-31 júla 2009.

⁶⁷ „Gosudarstvo vzialo na sebja dolgi NAKa“. *Zerkalo nedeli*, 26 septembra – 3 októbra 2009.

⁶⁸ „Bil'sist' vlasnykiv jevroobligacij pohodylys na zaproponovanu restrukturizaciju“. *Press-Centr NAK Naftohaz Ukrajiny*, 19.10.2009.

V konečnom dôsledku, zložitá finančná situácia spoločnosti Naftohaz Ukrajiny spôsobená viacerými faktormi, avšak v prvom rade dramatickým poklesom spotreby plynu v Ukrajine v roku 2009 zo strany veľkoodberateľov kvôli hospodárskej kríze, strate prístupu k lacnejšiemu stredoázijskému plynu v dôsledku dohôd s Gazpromom v januári 2009, neudržateľne nízkym cenám na plyn pre ukrajinské domácnosti, neochote vlády prijať radikálne opatrenia v energetike kvôli blížiacim sa prezidentským voľbám a zlá platobná disciplína domácich odberateľov spôsobili, že Naftohaz sa stal v roku 2009 namiesto jedného z najväčších prispievateľov do štátneho rozpočtu, jedným z najväčších poberateľov štátnej finančnej podpory. Zároveň, v roku 2009 dramaticky narástla dlhová služba Naftohazu pred zahraničnými veriteľmi. Faktom zostáva, že Naftohaz by nebol schopný v roku 2009 ani splácať dlhy zahraničným veriteľom bez podpory štátu, ani platiť za dodávky ruského plynu bez úverov domácich štátnych bánk a štátnych garancií. Tento stav znamená reálnu hrozbu, že Naftohaz nebude schopný načas platiť za dodávky ruského plynu. Ak sa to stane čo i len raz, podľa zmluvy z januára 2009, Gazprom má právo požadovať predplatenie ďalších dodávok počas celého obdobia platnosti zmluvy, t.j. do roku 2019 v plnej výške. Naftohaz nebude schopný plniť zmluvu a znova dôjde k vyhroteniu konfliktu. Výsledkom by bola ďalšia rusko-ukrajinská plynová kríza a ohrozenie dodávok ruského plynu cez územie Ukrajiny do Európy.

V septembri 2009 šéf Gazpromu Alexej Miller prvýkrát – od januára 2009 - vyjadril presvedčenie, že Naftohaz bude schopný platiť za plyn dodaný Gazpromom, minimálne do konca roka 2009. Zároveň vyjadril pochybnosti či to isté bude platiť i v ďalšom roku po prezidentských voľbách v Ukrajine, ktoré sa budú konať 17. januára 2009.⁶⁹

2.2.3. TRANZITNÉ POPLATKY PRE GAZPROM

Podľa starých medzivládnych dohôd medzi Ruskou federáciou a Ukrajinou podpísaných za účasti Gazpromu a Naftohazu v decembri 2000 a auguste 2004 Ukrajina v rokoch 2000 až 2005 dostávala ročne 21 až 25 miliárd kubíkov ruského plynu ako *naturálny ekvivalent* hodnoty poplatkov za tranzit plynu cez jej územie z Ruska do Európy. Pri vyrátavaní plynového ekvivalentu poplatkov za tranzit sa vychádzalo z nominálnej ceny ruského plynu na hranici s Ukrajinou vo výške 50 USD za tisíc kubíkov, objemu prepraveného plynu cez územie Ukrajiny (pohyboval sa okolo úrovne 120 miliárd kubíkov ročne) a ceny tranzitu 1,093 USD za tisíc kubíkov prepravených na 100 km.⁷⁰

---

⁶⁹ „Gazprom sees Ukraine gas „risk“ next year: Miller. *AFP*, September 12, 2009.

⁷⁰ Pozri autorov článok – „Rusko, Ukrajina a plyn: ako dlho potrvá mier a čím sa skončí vojna?“ *Zahraničná politika*, X. ročník, č. 1/2006.

K zmene došlo od roku 2006 keď tranzitný poplatok bol v zmluve z januára 2006 stanovený ako fixný na obdobie piatich rokov vo výške 1,6 USD za tisíc kubíkov prepravených na 100 km.⁷¹ Podľa novej a v súčasnosti platnej dohody z januára v roku 2009 Gazprom platil cenu 1,7 USD za tisíc kubíkov prepravených na 100 km. Počínajúc 1. januárom 2010 by však mal Gazprom začať platiť „európsku cenu“, t.j. približne dvoj- až trojnásobok osobitne dohodnutej ceny pre rok 2009 - 3 USD a viac za tisíc kubíkov prepravených na 100 km.⁷²

Na začiatku mája 2009 Gazprom oznámil, že vyplatil Naftohazu sumu 2,2 miliardy USD ako predplatok za celý objem očakávaného tranzitu ruského plynu cez Ukrajinu európskym odberateľom do konca roka 2009.⁷³ Pri prerátaní na mesiac vychádza suma približne 275 miliónov USD ako mesačná platba Gazpromu Naftohazu za tranzit. Pri odhadovaných objemoch prepravy ruského plynu v roku 2009 – podľa odhadu Gazpromu z júna 2009 o celkovom exporte do Európy, z čoho 80 % prechádza cez územie Ukrajiny⁷⁴ - t.j. cca 110 miliárd kubíkov (cez územie Ukrajiny) a pri cene 1,7 USD za prepravu tisíc kubíkov na 100 km, ročná cena tranzitu cez územie Ukrajiny vychádza na zhruba 3,3-3,5 miliárd USD. Tranzit cez územie Ukrajiny by mal od roku 2010 pre Gazprom zdražiť minimálne na dvojnásobok až trojnásobok ceny roku 2009, t.j. odhadom na 6,6/7 – 9,9/10,5 miliárd USD.

Ak sa zásadným spôsobom nezmenia ceny plynu v roku 2010 smerom hore a export Gazpromu zostane na úrovni približne 110 miliárd kubíkov cez územie Ukrajiny, Naftohaz by mal získať z tranzitných poplatkov dostatok príjmov na zabezpečenie technického plynu i prevádzku magistrálnych plynovodov. Na strane druhej, Gazprom bude musieť odrátať zo svojich príjmov z exportu plynu ďalších minimálne 3 a maximálne 6 miliárd USD. A to v situácii keď Gazprom očakáva zníženie exportu plynu i príjmov z jeho predaja v roku 2009 kvôli poklesu odberu plynu európskymi zákazníkmi na úroveň 40 miliárd USD oproti 65 miliardám USD v roku 2008.⁷⁵ Keďže vyhliadky na rok 2010 kvôli pretrvávajúcej globálnej hospodárskej kríze nie sú oveľa optimistickejšie, odpis ďalších 3 až 6 miliárd USD z príjmov, ktoré by stál drahší tranzit cez Ukrajinu, predstavuje pre Gazprom, prinajmenšom, citelnú položku.

Je možné preto predpokladať, že Gazprom sa bude snažiť využiť hrozbu sankcií voči Naftohazu za neodoberanie dohodnutého množstva plynu na vyvíjanie nátlaku s cieľom dosiahnuť nižšie poplatky za tranzit cez Ukrajinu než stanovuje dohoda z januára 2009. Existuje riziko neporozumenia

---

⁷¹ Pozri - Jeremenko, Alla: „Šalom gazavat, slavjane!“ *Zerkalo nedeli*, 1(580), 14-20 januaria 2006 goda.

⁷² Pozri – Didenko, Igor, ref. 43.

⁷³ „Naftohaz polučil ot Gazproma avans za tranzit“. *RIANovosti*, 6 maja 2009.

⁷⁴ *Press-konferencija na temu „Eksport i povyšeniye nadežnosti postavok gaza v Jevropu“*. Gazprom, 24 ijuňa 2009 goda; <http://www.gazprom.ru/press/conference/2009/2406/>.

⁷⁵ Tamže.

z ukrajinskej strany, keďže Naftohaz vzhľadom na ťažkú finančnú situáciu, v ktorej sa nachádza, nemá príliš kam ustupovať. Ak ustúpi, znova nebude mať peniaze na nákup technického plynu. Ak nebude schopný zabezpečiť technický plyn, znova vyrastie tlak na vytvorenie tranzitného konzorcia s účasťou Gazpromu, prípadne európskych spoločností. Dovolíme si predpokladať, že práve tento scenár sa naplní: Gazprom i Naftohaz sa dohodnú na odpustení pokút za neodobratý plyn Naftohazom na strane jednej a nezvyšovaním tranzitných poplatkov pre Gazprom od roku 2010 na strane druhej. Takáto dohoda však, bohužiaľ, nevyrieši dlhodobý problém Naftohazu, t.j. jeho dispozíciu finančne zabezpečiť nákup technického plynu pre tranzit plynu európskym odberateľom.

Vyššie uvedený predpoklad znamená, že z dlhodobého hľadiska existujú tri hlavné scenáre: 1) európski odberatelia zaplatia za technický plyn pre Ukrajinu, čo však bude znamenať začiatok cesty k prehodnoteniu dlhodobých kontraktov s Gazpromom a k nákupu ruského plynu na východnej hranici Ukrajiny; 2) Gazprom a Naftohaz vytvoria spoločný tranzitný podnik čo bude znamenať, že Gazprom sa vráti k praxi pred rokom 2006, t.j. zoberie zodpovednosť za technický plyn potrebný pre zabezpečenie exportu v súlade s európskymi kontraktmi; a 3) problém tranzitu cez územie Ukrajiny budú riešiť všetky tri strany (európske plynárenské spoločnosti, Naftohaz a Gazprom) vzájomnou dohodou.

Neschopnosť Naftohazu odoberať ruský plyn v dohodnutých objemoch podľa zmluvy z januára 2009 s najväčšou pravdepodobnosťou znamená, že odpadá možnosť číslo 4) t.j. Naftohaz ako samostatný hráč v európskom plynárenskom biznise zabezpečujúci tranzit ruského plynu pre európskych odberateľov. Táto možnosť závisí od výšky ceny tranzitu pre Gazprom. Rozhodujúcim faktorom pre nízku pravdepodobnosť scenára č 4) je skutočnosť, že Naftohaz nie je schopný odoberať dohodnuté objemy plynu a v súčasnosti a ani v najbližšej budúcnosti nebude mať reálne kapacity na to, aby dosiahol takú výšku tranzitného poplatku od Gazpromu, ktorá by mu umožnila byť samostatným hráčom v európskom obchode s plynom.

3. OPATRENIA NA ZVÝŠENIE BEZPEČNOSTI DODÁVOK ZEMNÉHO PLYNU DO SR

3.1. OPATRENIA EÚ A VLÁDY SR

Podľa vyhodnotenia Európskej komisie, plynová kríza v januári 2009 mala negatívny dopad na 17 členských krajín EÚ, najviac postihnuté boli Slovensko a Bulharsko. Na základe vyhodnotenia plynovej krízy bolo prijaté rozhodnutie, že smernica 2004/67/EC o opatreniach na zabezpečenie bezpečnosti dodávok plynu je nedostatočná a že je nevyhnutné prijať ďalšie opatrenia. 16. júla 2009 Komisia predstavila návrh Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady o opatreniach na zaistenie bezpečnosti dodávok plynu, ktorým sa zrušuje smernica 2004/67/EC.⁷⁶ Právna forma „nariadenia“ na rozdiel od „smernice“ umožňuje, aby schválené pravidlá – po ich schválení v Rade a Európskom parlamente - boli uplatnené členskými krajinami a plynárenskými spoločnosťami okamžite, bez transpozičného obdobia.

Nariadenie predpokladá, že každá členská krajina EÚ ustanoví národný úrad (autoritu), ktorý bude zodpovedný za bezpečnosť dodávok plynu. Úlohou úradu bude monitorovať dodávky zemného plynu na národnej úrovni, vyhodnocovať riziká, vypracovať preventívne a krízové akčné plány. Činnosť národných úradov bude koordinovaná Komisiou a Koordinačnou skupinou pre plyn. Najneskôr do septembra 2010 národné úrady pre bezpečnosť dodávok plynu musia vyhodnotiť riziká pre bezpečnosť dodávok pre vlastnú krajinu. V termíne do marca 2011 musia vypracovať akčné krízové plány s návrhom opatrení na zníženie negatívnych dopadov prerušenia dodávok plynu. Každá členská krajina musí konzultovať s Komisiou krízové plány ešte pred ich schválením na národnej úrovni. Komisia vyhodnotí krízové plány všetkých členských krajín a bude mať právo vyžiadať si ich revíziu ak dospeje k záveru, že sú nedostatočné, prípadne, že nie sú komplementárne s plánmi iných členských krajín. K termínu marec 2014 by každá členská krajina EÚ mala disponovať dostatočnou kapacitou na dodanie nevyhnutného objemu plynu do svojho plynárenského systému na zabezpečenie vlastnej spotreby počas obdobia 60 dní. Nevyhnutný objem plynu sa bude definovať podľa spoločného indikátora závažného prerušenia dodávok – N-1. Indikátor N-1 definuje objem plynu, ktorý je potrebný na zabezpečenie dodávok počas 60 dní v čase najvyššej spotreby, t.j. najchladnejšieho obdobia, pričom pri výpočte tohto objemu sa má zohľadniť štatisticky najchladnejšie obdobie v každej členskej krajine, ktoré sa vyskytuje raz za 20 rokov. K termínu marec 2014 distribučný systém plynu

---

⁷⁶ Návrh. *Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady o opatreniach na zaistenie bezpečnosti dodávok plynu, ktorým sa zrušuje smernica 2004/67/EC*. Brusel, KOM(2009) 363, 16. júla 2009.

každej členskej krajiny musí byť vybavený zariadením umožňujúcim zabezpečenie rezervného chodu na všetkých plynovodoch v rámci EÚ, t.j. všetky plynovody v rámci EÚ musia byť schopné prepravovať plyn v oboch smeroch. Zároveň, Komisia bude mať právo vyhlásiť stav núdze Spoločenstva na základe požiadavky národného úradu alebo v prípade, že viac než jeden národný úrad vyhlási stav núdze. Podľa článku 100 Lisabonskej zmluvy, Rada na návrh Komisie môže rozhodnúť, v zmysle princípu solidarity medzi členskými krajinami, o prijatí opatrení nevyhnutných pre riešenie ekonomických problémov, osobitne v prípade ak nastanú ťažkosti v súvislosti s dodávkami určitých produktov, menovite v oblasti energetiky.⁷⁷

Vychádzajúc z poučení z plynovej krízy vláda SR vypracovala novelu zákona o energetike, ktorá vstúpila, po schválení v parlamente, do platnosti 15. marca 2009. Novela rozšírila zákon o situáciu plného prerušenia dodávky a definovala povinnosť zabezpečenia štandardu bezpečnosti dodávky pre účastníkov trhu s plynom z hľadiska zabezpečenia záujmu koncových odberateľov plynu. V prípade krízy, mení sa režim prístupu k plynu uskladnenom v zásobníkoch na území SR. Bez ohľadu na vlastníkov plynu v zásobníkoch, vláda získava právo použiť ho na účely zásobovania spotrebiteľov v SR, t.j. vo verejnom záujme.⁷⁸ Následne, Ministerstvo hospodárstva SR vypracovalo novú vyhlášku o stave núdze, ktorá zohľadnila skúsenosti z januárovej krízy. Vyhláška definuje postupy MH SR v súčinnosti s plynárenským dispečingom pri riešení stavu núdze a spôsob detailnejšieho stanovenia hodnoty obmedzujúcich odberových stupňov a vykurovacích kriviek pri vyhlásení obmedzujúcich opatrení v plynárenstve. Medzi nové opatrenia patrí napríklad právo dispečingu prevádzkovateľa prenosovej sústavy požiadať plynárenský dispečing kvôli zabezpečeniu podporných služieb o pozastavenie uplatnenia obmedzujúcich opatrení v plynárenstve. Napríklad, paraplynové elektrárne by tak mohli i ďalej vyrábať elektrickú energiu prostredníctvom zemného plynu a poskytovať pre prenosovú sústavu podporné služby. Vo vyhláške MH SR navrhuje, aby sa konkrétne obmedzujúce opatrenia pri stave núdze, obmedzujúce odberové stupne a obmedzujúce vykurovacie krivky stali súčasťou zmluvy o dodávke plynu s koncovými odberateľmi.⁷⁹

V diskusiách po kríze, mnohí slovenskí veľkoodberatelia kritizovali skutočnosť, že počas krízy im chýbali priebežné a aktuálne informácie z krízového štábu a plynárenského dispečingu o vývine udalostí. Vo väčšine prípadov, v situácii keď potrebovali overené a spoľahlivé informácie, aby sa mohli operatívne a správne rozhodovať pri krízovom riadení spoločností, museli sa spoliehať iba na správy z médií.⁸⁰ Vybudovanie kvalitného informačného systému, ktorý umožní informačné prepojenie veľkoodberateľov plynu s krízovým štábom, plynárenským dispečingom a dispečingom

---

⁷⁷ Tamže; pozri tiež – „The European Commission set to have new powers over security of gas supply“. *The European Journal*, 07/20/2009.

⁷⁸ *Správa o výsledku monitorovania bezpečnosti dodávok plynu*. Ministerstvo hospodárstva SR, júl 2009.

⁷⁹ „Jahnátek: plynovej krízy sa nemusíme báť“. *SITA*, 6.10.2009.

⁸⁰ Pozri – ref. 1.

prevádzkovateľa prenosovej sústavy je úlohou, ktorú by mala vyriešiť nielen vláda v súvislosti so zriadením národného úradu (authority) podľa požiadaviek nového nariadenia Európskej komisie, ale i SPP, a.s. a jeho dcérske spoločnosti Eustream a SPP – distribúcia.

3.2. OPATRENIA SPP, A.S.

Výnimočné riešenie, ktoré sa SPP, a.s. podarilo nájsť počas januárovej krízy v spolupráci so zahraničnými akcionármi E.ON Ruhrgas a GDF Suez, sa stalo precedensom pre dlhodobé plánovanie SPP, a.s. v podobe komerčnej diverzifikácie dodávok zemného plynu do SR z územia Nemecka a Českej republiky.

Na začiatku októbra 2009 spoločnosť SPP, a.s. oznámila uzavretie dohody s GDF Suez, podľa ktorej, GDF Suez dodá SPP, a.s. ročne 500 miliónov kubíkov zemného plynu. Ešte v júli 2009 SPP, a.s. uzavrela zmluvu s E.ON Ruhrgas o dodávkach 350 miliónov kubíkov plynu. V prípade dohôd s E.ON Ruhrgas a GDF Suez ide o dlhodobé desaťročné kontrakty. V auguste SPP, a.s. uzavrela krátkodobú zmluvu s nemeckou spoločnosťou Verbundnetz Gas, ktorá v prípade krízy dodá na Slovensko 30 miliónov kubíkov plynu.⁸¹ Spolu tak SPP, a.s. disponuje kapacitou 880 miliónov kubíkov plynu, ktorý na územie SR môže byť dopravený zo západu v prípade, že znova dôjde k úplnému prerušeniu dodávok z východu. Zároveň, SPP, a.s. má na rok 2009 uzavreté zmluvy s prevádzkovateľmi zásobníkov plynu na území SR spoločnosťami Nafta Gbely a Pozagas na objem 1,7 miliardy kubíkov plynu, čo je na úrovni jednej tretiny priemernej ročnej spotreby SR a podstatne viac než je priemer v členských krajinách EÚ.⁸² SPP, a.s. sa tiež podieľa na budovaní nového skladovacieho objektu Gajary-báden, ktorý prevádzkuje spoločnosť Nafta Gbely.⁸³

Ďalšou domácou úlohou SPP, a.s. bude zabezpečenie reverzného chodu na magistrálnom plynovode na území Slovenska, ktoré umožní dodávky zemného plynu zo zásobníkov v západnej časti Slovenska do stredného a východného Slovenska. Počas krízy sa ukázalo, že najzraniteľnejšou oblasťou SR je z hľadiska dodávok plynu východné Slovensko. V prípade, že je v magistrálnom plynovode na hraniciach s Ukrajinou nulový tlak, v súčasnosti SPP nie je schopné dodať plyn zo zásobníkov na

---

⁸¹ „SPP diverzifikuje zdroje, podpísal zmluvu s GDF Suez“. *SITA*, 5.10.2009.

⁸² *Zhrnutie priebehu a dopadov krízy v dodávkach zemného plynu v januári 2009*. Ústredie SPP, a.s., Bratislava, 27. január 2009.

⁸³ *Zabezpečenie spoľahlivých dodávok zemného plynu pre všetkých odberateľov je pre SPP prioritou*. Vydanie pre veľkých odberateľov. SPP, a.s., Júl 2009.

západnom Slovensku odberateľom na východnom Slovensku. Napriek tomu, že štatisticky SPP disponuje dostatočnými zásobami plynu uskladneného v zásobníkoch na prekrytie výpadku v dodávkach z územia Ukrajiny, nie je schopné tento plyn dodať na východné Slovensko. Sprevádzkovanie reverzného chodu na území Slovenska si vyžiada dodatočné investície na vybudovanie kompresorových kapacít. V každom prípade, pôjde o úlohu, ktorá vyplýva i z nového nariadenia Európskej komisie, a musí byť splnená do marca 2014.

Podľa informácií SPP, a.s. aktivity spoločnosti sú v súčasnosti zamerané predovšetkým na získavanie prístupu k výrazne diverzifikovanému portfóliu dodávateľov plynu v rámci Európskej únie. Cieľom je nielen zníženie závislosti na dodávkach plynu z Ruskej federácie ale aj zabezpečenie možnosti alternatívnych prepravných trás na jeho prepravu. Zámerom je získať alternatívne zdroje plynu v objeme viac ako 10 % ročná spotreba Slovenska.⁸⁴ V prípade opätovného prerušenia dodávok plynu z východu je SPP, a.s. pripravená v priebehu 2-3 hodín realizovať zmenu toku zemného plynu v smere z územia Českej republiky na východ. SPP, a.s. zároveň monitoruje a vyhodnocuje potenciálne prínosy aktuálnych európskych diverzifikačných projektov.⁸⁵

Investične najmenej nákladnou úlohou, ktorá by umožnila diverzifikáciu trás dodávok zemného plynu, vrátane v perspektíve i zdroja plynu, je vybudovanie nových a rozšírenie kapacity už existujúcich prepojení medzi SR a plynárenskými systémami susedných krajín. Ide najmä o výstavbu nového plynovodného prepojenia s Maďarskom, rozšírenie prepravnej kapacity a sprevádzkovanie rezervného toku v plynovodnom napojení na rakúsky Baumgarten a výstavbu novej trasy spájajúcej Poľsko s rakúskym Baumgartenom cez územie Slovenska. Plynovodné prepojenie s Maďarskom by umožnilo prístup SR nielen k výpomocným dodávkam zo zásobníkov plynu v Maďarsku ale v perspektíve i k dodávkam plynu z plánovaného terminálu Adria LNG v Jadranskom mori. Sprevádzkovanie reverzného chodu na plynovodnom prepojení s rakúskym Baumgartenom by umožnilo prístup k novým zdrojom plynu, hoci v súčasnosti iba veľmi obmedzeným. Situácia by sa mohla zásadne zmeniť po realizácii projektu Nabucco, plynovodu, ktorý by mal prepravovať plyn z oblasti Kaspického mora a Blízkeho východu až do rakúskeho Baumgartenu, prípadne po realizácii projektu South Stream, ktorý by mal byť takisto prepojený s rakúskym Baumgartenom. Vzhľadom na to, že Baumgarten by mal byť konečnou stanicou dvoch veľkých plynovodných projektov, rozšírenie kapacity plynovodného prepojenia SR s týmto plynárenským uzlom, by malo byť prioritnou

---

⁸⁴ Po podpise desaťročného kontraktu s GDF Suez v októbri 2009, ide už o objem plynu, ktorý predstavuje cca 17 % ročnej spotreby SR.

⁸⁵ Tamže; prehľad možností diverzifikácie zdrojov a trás dodávok zemného plynu do SR, pozri – *Stratégia energetickej bezpečnosti SR*. Ministerstvo hospodárstva SR, <http://www.economy.gov.sk/index/index.php>.

diverzifikačnou úlohou. Ďalšou alternatívou diverzifikácie zdroja dodávky plynu je podpísanie dlhodobého kontraktu o dovoze nórskoho plynu cez Nemecko a územie Českej republiky.⁸⁶

3.3. NÁVRH OPATRENÍ V PÔSOBNOSTI MZV SR

MZV SR má pri presadzovaní záujmov Slovenska v oblasti zvýšenia bezpečnosti dodávok zemného plynu do SR nezastupiteľnú úlohu z nasledujúcich troch dôvodov:

- 1) bezpečnosť dodávok zemného plynu je kľúčovou agendou energetickej bezpečnosti, ktorá presahuje rámec hospodárskej politiky a je súčasťou politickej agendy multilaterálnych i bilaterálnych vzťahov SR;
- 2) sieť ZÚ v zahraničí predstavuje unikátny nástroj na zbieranie a vyhodnocovanie informácií, ktoré sú nevyhnutné pre prijímanie dobrých rozhodnutí v otázke zvýšenia bezpečnosti dodávok zemného plynu do SR;
- 3) MZV je jediný orgán ústrednej štátnej správy, ktorý zastupuje SR vo *všetkých* medzinárodných organizáciách, ktoré sa zaoberajú aj otázkami energetickej bezpečnosti, vrátane EÚ, OBSE, NATO a ďalších.

Zahraničnopolitický, bezpečnostný a ekonomický záujem SR z hľadiska zvýšenia bezpečnosti dodávok plynu je dvojjediný:

- 1) dosiahnuť, aby dodávky plynu z Ruska cez územie Ukrajiny boli stabilné a spoľahlivé a aby sa nezvyšoval tlak na obchádzanie existujúcej hlavnej trasy tranzitu ruského plynu do Európy cez Ukrajinu a Slovensko;
- 2) podporiť regionálnu spoluprácu a rozvíjať bilaterálne vzťahy so susedmi tak, aby došlo k prepojeniu SR s plynárenskými sieťami susedných krajín čo umožní prístup k novým trasám a perspektívne i zdrojom dodávok plynu.

MZV SR môže prispieť k zvýšeniu bezpečnosti dodávok do SR prostredníctvom aktivít v medzinárodných organizáciách už v krátkodobom a strednodobom horizonte. Ide najmä o aktivity v rámci EÚ, OBSE a V4, ktoré majú priamy súvis s bezpečnosťou dodávok plynu do SR:

---

⁸⁶ Pozri napr. - *Správa o výsledku monitorovania bezpečnosti dodávok plynu*. Ministerstvo hospodárstva SR, júl 2009; budovanie plynovodných prepojení v strednej Európe je predmetom rokovania zástupcov kľúčových plynárenských spoločností na „Stredoeurópskom plynárenskom kongrese“, ktorý organizuje Slovenský plynárenský a naftový zväz v Bratislave v dňoch 24.-25. novembra 2009.

1) EÚ

V agende EÚ je dôležitá koordinácia aktivít MZV SR s MH SR. Otázky súvisiace s energetickou bezpečnosťou a dodávkami plynu v rámci EÚ sú riešené na úrovni Komisie v dvoch generálnych riaditeľstvách (DG RELEX a DG TREN). Rovnako by mala byť v rámci pôsobenia SR v EÚ delená i agenda medzi MZV SR a MH SR. MH SR je súčasťou procesu tvorby nových európskych pravidiel v otázkach energetickej bezpečnosti z hľadiska vytvárania jednotného trhu EÚ a jeho regulácie, MZV SR by malo participovať na tvorbe politík EÚ v oblasti vonkajších vzťahov, ktoré súvisia s energetickou bezpečnosťou.

Z hľadiska súčasných politík EÚ, ktoré majú význam a dopad na záujmy SR v oblasti dodávok zemného plynu a ktoré sa týkajú pôsobenia MZV SR, kľúčové sú vzťahy EÚ s Ruskom v rámci energetickeho dialógu EÚ-Rusko a štyroch spoločných priestorov, najmä Spoločného hospodárskeho priestoru. Ďalej sú to bilaterálne vzťahy EÚ s Ukrajinou, vrátane rokovaní o novej asociačnej dohode, ktorá bude pokrývať i vzťahy medzi EÚ a Ukrajinou v oblasti energetiky a rokovania o prístupení Ukrajiny ku komunitárnej energetickej zmluve. Veľmi dôležité je, aby SR bola viditeľným aktérom na strane EÚ pri realizácii Programu reformy ukrajinského plynárenstva, ktorý bol dohodnutý medzi EÚ a vládou Ukrajiny v marci 2009 a ktorý sa bude realizovať v rokoch 2010-2011. Nové možnosti ponúka iniciatíva EÚ Východné partnerstvo, ktorá sa týka Ukrajiny a piatich ďalších krajín východnej Európy, vrátane Azerbajdžanu a Gruzínska, ktoré môžu zohrať významnú úlohu z hľadiska energetickej bezpečnosti dodávok uhľovodíkov z oblasti Kaspického mora a Stredného východu do EÚ. Jedna zo štyroch nosných platforiem spolupráce EÚ s týmito krajinami v rámci Východného partnerstva je energetická bezpečnosť.

V každej z týchto politík EÚ by MZV SR malo vypracovať „národnú stratégiu“ SR, inými slovami pozíciu SR pri ďalších rokovaníach v rámci EÚ a pri implementácii týchto politík voči východným susedom z hľadiska presadenia záujmov SR v oblasti energetickej bezpečnosti. Predpokladom vytvorenia takýchto stratégií je vyhodnotenie dopadov realizácie vyššie uvedených politík EÚ na záujmy SR v oblasti energetickej bezpečnosti, resp. tzv. impact assesment, ktorý by MZV SR mohlo iniciovať pre každú z vyššie uvedených politík osobitne v spolupráci s MH SR, SPP, a.s. a ďalšími domácimi aktérmi, vrátane akademickej a odbornej obce.

Hlavným cieľom diplomacie SR na pôde EÚ by malo byť formovanie vyššie uvedených politík EÚ takým spôsobom, aby prispievali k riešeniu rusko-ukrajinského sporu v oblasti plynárenstva a zníženiu tlaku na obchádzanie územia Ukrajiny a SR pri dodávkach zemného plynu z Ruska do Európy. Budovanie európskej architektúry energetickej bezpečnosti a najmä v oblasti dodávok zemného plynu z Ruska by malo stáť na troch pilieroch: 1) bezpečnosť pre výrobcov, 2) bezpečnosť pre tranzitné

krajiny, a 3) bezpečnosť pre spotrebiteľov. Dlhodobé riešenia pre Slovensko v oblasti bezpečnosti dodávok zemného plynu, ktoré súvisia s vonkajšími vzťahmi EÚ a ktoré sú výsledkom vývoja európskeho plynárenstva v predchádzajúcich desaťročiach, vrátane strategického tranzitného postavenia SR, majú celoeurópsky charakter, nie iba národný slovenský charakter. Ak si SR chce udržať významné postavenie v európskom plynárenstve, je potrebné usilovať sa o dosiahnutie dvojjediného cieľa: predchádzať konfliktom medzi Ruskom a Ukrajinou a udržať status quo existujúcej tranzitnej infraštruktúry pre dodávky ruského plynu cez Ukrajinu a SR. Preto i riešenia, ktoré v konečnom dôsledku pomôžu SR, majú celoeurópsky charakter.

Vychádzajúc z potreby presadenia vitálnych záujmov SR, naša diplomacia by mala prísť s pozitívnymi „európskymi riešeniami“, ktoré budú atraktívne pre všetky zúčastnené strany a ovplyvnia ich uvažovanie, plánovanie i prijímanie rozhodnutí. V opačnom prípade, SR sa stane objektom rozhodovaní iných aktérov, nie subjektom procesu. Nehovoriac už o tom, že sa zníži tranzitný význam SR, znížia sa objemy plynu prepraveného cez územie SR i príjmy z tranzitu plynu. Práve vďaka škodám, ktoré SR utrpela počas plynovej krízy v januári 2009, získala si medzinárodnú legitimitu pre to, aby sa stala aktívnym medzinárodným aktérom v téme energetickej bezpečnosti. Bude chybou premrhať tento diplomatický potenciál a rešpekt zahraničných partnerov.

2) OBSE

OBSE je medzinárodná organizácia, ktorá môže prispieť k realizácii záujmov SR v oblasti zvýšenia bezpečnosti dodávok zemného plynu do SR, pretože: 1) členmi OBSE sú všetky relevantné krajiny z pohľadu dodávok plynu do SR: Rusko, Ukrajina i krajiny strednej Ázie; 2) OBSE si hľadá novú agendu. Korfský proces prispel k oživeniu činnosti i významu OBSE. Medzi témami korfského procesu je i téma energetickej bezpečnosti. Členské krajiny OBSE rešpektujú SR ako „nositeľa“ témy, vzhľadom na skúsenosti z januárovej krízy. OBSE má samozrejme svoje limity, avšak môže prispieť k hľadaniu medzinárodných nástrojov na zvýšenie dôvery, včasného varovania a informovanosti v oblasti dodávok zemného plynu medzi zainteresovanými krajinami.

Maximálne očakávanie, resp. cieľ slovenskej diplomacie na pôde OBSE by bolo presadenie idey o potrebe vybudovania informačného systému o reálnych fyzických tokoch plynu v plynárenských systémoch relevantných krajín v reálnom čase. Inými slovami, aby v každom momente boli informované všetky zúčastnené strany (výrobcovia, prepravcovia a spotrebiteľia) o reálnych tokoch plynu v potrubiach na ich území. Minimálne očakávanie, resp. cieľ slovenskej diplomacie na pôde OBSE by mala byť samotná tematizácia bezpečnosti dodávok zemného plynu a profilácia SR ako nositeľa témy.

Pozornosť si zaslúžia medzinárodné aktivity Turkménska (na pôde OSN i OBSE) zamerané na vytvorenie medzinárodnoprávneho mechanizmu, ktorý by garantoval bezpečné dodávky zemného plynu. Bez ohľadu na mieru uskutočniteľnosti turkménskeho zámeru, jeho podstata korešponduje so záujmom SR a vytvára priestor pre spoluprácu s touto krajinou, ktorej význam pre bezpečnosť dodávok plynu do Európy bude rásť.

3) V4

MZV SR by malo prispieť k vytváraniu pozitívneho medzinárodného rámca pre aktivity SPP, a.s. a plynárenských spoločností z krajín V4 s cieľom vybudovať plynovodné prepojenia v regióne strednej Európy. V roku 2010 SR prevezme predsedníctvo vo V4. Dosiahnutie prepojenia plynárenských sietí v regióne strednej Európy by malo byť jednou z priorít slovenského predsedníctva vo V4. Je dôležité, resp. je potrebné dosiahnuť, aby v tejto téme sa na regionálnej spolupráci v rámci V4 zúčastnili i Rakúsko (uzol Baumgarten) a Chorvátsko (plánovaný LNG terminál Adria). Pre spoluprácu v oblasti plynárenstva by bolo preto vhodné zvoliť model „V4 plus 2“.

Po januárovej kríze sa téma bezpečnosti dodávok zemného plynu stala kľúčovou agendou bilaterálnych vzťahov SR s Ruskom a Ukrajinou. Je zrejmé, že SR môže voči Rusku a Ukrajine v tejto otázke dosiahnuť oveľa viac v rámci EÚ než v bilaterálnej relácii s týmito krajinami. Podstata „slovenského“ problému je konflikt medzi Ruskom a Ukrajinou v oblasti plynárenstva. Možnosti pre zmysluplné angažovanie sa tretích strán, t.j. iných štátov na bilaterálnej úrovni do rusko-ukrajinských vzťahov v oblasti plynárenstva sú minimálne. Relevantný aktér rusko-ukrajinského sporu ako tretí aktér je jedine EÚ vzhľadom na skutočnosť, že európski odberatelia sú hlavným zákazníkom pre dodávky ruského plynu cez územie Ukrajiny a navyše, v rámci Únie sa postupne vytvára jednotný trh s plynom.

Určitý priestor pre slovenskú diplomaciu existuje v bilaterálnych vzťahoch s Ukrajinou. Jedno z hlavných poučení plynovej krízy z januára 2009 sa týka zistenia, že absencia zmluvného vzťahu s Ukrajinou o tranzite plynu cez jej územie do SR je problém. V situácii keď Gazprom nie je schopný dodať plyn do Veľkých Kapušian, SR chýba dohoda s Ukrajinou, ktorá by vytvorila priestor na dodávky plynu z ukrajinských zásobníkov na západnej Ukrajine. Vzhľadom na to, že z územia Ukrajiny vedie do SR plynovodné prepojenie paralelné s magistральným tranzitným plynovodom, t.j. fyzicky existuje cesta pre dodávku plynu z Ukrajiny aj v situácii keď je v magistральnom plynovode je „nula“, je potrebné zvážiť možnosť uzavretia zmluvy s Ukrajinou o takejto možnosti pre prípad

opakovania sa krízy. Podobne ako SPP, a.s. podpísalo kontrakt s Verbundnetz Gas o dodávkach 30 miliónov kubíkov plynu v prípade krízy, existuje priestor pre podpísanie podobnej zmluvy i s Naftohazom Ukrajiny, hoci aj s menším objemom krízových dodávok plynu. Samozrejme, je to otázka najmä pre SPP, a.s., avšak MZV SR môže významne pomôcť pri hľadaní odpovede na túto otázku v bilaterálnych vzťahoch s Ukrajinou.

4 LITERATÚRA

Antonenko, Anton, Valerij Sorokin: „Hazovyj šablon: polityka Gazpromu v Central'nij Jevropi ta Ukraini“. *Ukrajinska Pravda*, 17.8.2006.

„Bilšisť vlasnykiv jevroobligacij pohodylys na zaproponovanu restrukturizaciju“. *Press-Centr NAK Naftohaz Ukrainy*, 19.10.2009.

Čalyj, Aleksandr: „Ukrajinsko-rossijskoje gazovoje soglašenije: putevoditel' k protivodejstvuju“. *Zerkalo nedeli*, 1(580), 14-20 janvaria 2006 goda.

Didenko, Igor: „Ni za odin nepotreblionnyj kubometer gaza Ukrajina ne zaplatit“. Rozhovor (pripravila Alla Jeremenko). *Zerkalo nedeli*, 6(734), 21-27 janvaria 2009.

Didenko, Igor: „Naftohaz otvečajet...“ Rozhovor. *Zerkalo nedeli*, 11(739) 28 marta – 4 apreľa 2009.

Dubyna, Oleg: „Naftohaz dogovarivajetsia s kreditorami“. Rozhovor (pripravila Alla Jeremenko). *Zerkalo nedeli*, 37(765) 3-9 okt'abria 2009.

Dubyna, Oleg: „U nas v strane, jesli chorošo – eto neinteresno, jesli plocho – eto da!“ *Zerkalo nedeli*, 40(768) 17-23 okt'abria 2009.

Duleba, Alexander: *Ukrajina a Slovensko*. Bratislava, VEDA, 2000.

Duleba, Alexander: „Rusko, Ukrajina a plyn: ako dlho potrvá mier a čím sa skončí vojna?“ *Zahraničná politika*, X. ročník, č. 1/2006.

Energetičeskaja strategija Rossiji na perijod do 2020 goda. Utvrždena rasporiaženijem Pravitel'stva Rossijskoj Federaciji 28 avgusta 2003 g. No 1234-r.

Energetičeskaja strategija Rossiji na period do 2030 goda. Utvrždena rasporiaženijem Pravitel'stva Rossijskoj Federaciji 27 avgusta 2008.

Energy crisis: lessons learned. Business seminar, AmCham, Bratislava, 5 March 2009; http://www.amcham.sk/upload/gallery/Docs/conn_04_2009_27.pdf.

„Fico a Topolánek: SR môže dostávať cez ČR denne až 20 mil. kubíkov plynu“. *TASR*, 16. januára 2009.

Gamova, Svetlana: „SNG perestrojat v Jervrosojuz“. *Nezavisimaja gazeta*, 28 sent'abria 2006.

„Gazprom sees Ukraine gas „risk“ next year: Miller. *AFP*, September 12, 2009.

Gončar, Michail: rozhovor (pripravil Dmitrij Kornejčuk). *Ukrajinskaja techničeskaja gazeta*, 10. decembra 2008.

„Gosudarstvo vzialo na sebja dolgi NAKa“. *Zerkalo nedeli*, 26 sent'abria – 3 okt'abria 2009.

Hirman, Karel: „Rusi škrtia Európu“. eTREND, 7.1.2009; <http://blog.etrend.sk/karel-hirman/2009/01/07/rusi-skrtia-europu/>.

Hirman, Karel: „Príčina krízy: plynová vojna o Ukrajinu“. *eTREND*, 21.4.2009; <http://blog.etrend.sk/karel-hirman/2009/04/21/pricina-krizy-plynova-vojna-o-ukrajinu/>.

Honta, Ivan: „Hazovyj Karfagen dolžen byť razrušen“. *Zerkalo nedeli*, 18(746) 23 – 29 maja 2009.

„Jahnátek: plynovej krízy sa nemusíme báť“. *SITA*, 6.10.2009.

Jeremenko, Alla: „Ispolʹzovanije gaza Ukrajinov v 1995 godu i perspektivy jego priobretenija v 1996 godu. *Finansovyje riski*, 1/1996.

Jeremenko, Alla: „Šalom gazavat, slavjane!“ *Zerkalo nedeli*, 1(580), 14-20 janvaria 2006 goda.

Jeremenko, Alla: „Beri ili plati“. *Zerkalo nedeli*, 13(741) 13-20 apreľa 2009.

Jeremenko, Alla: „GAZrasčot“. *Zerkalo nedeli*, 17(745) 16-22 maja 2009.

Jeremenko, Alla: „Naftohaz Ukrainy: bankrotitʹ neľzia spasti“. *Zerkalo nedeli*, 24(752) 27 ijuňa – 3 ijuľa 2009.

Jeremenko, Alla: „Jevropa – Ukrajinu: my vam tak chotim davatʹ kredity, kak vy reformirovatʹsia...“ *Zerkalo nedeli* 25(753) 4-10 ijuľa 2009.

„Jevrokomisija: Ukrajinu budet predostavljen gazovyj kredit“. *Interfax-Ukrajinu*, 31 ijuľa 2009.

Joint Declaration. Joint EU-Ukraine International Investment Conference on the Modernisation of Ukraine's Gas Transit System, Brussels, 23 March 2009.

Klepáč, Ján: „Za plynové škody môžu Mečiar, Dzurinda a Fico“. Rozhovor, pripravil Martin Kováčik. *Pravda*, 23. januára 2009.

Komlev, Sergej: „Ukrajinu je nestabilná. Rusko a únia by mali ísť spolu“. Rozhovor (pripravili Ľuboš Jančík, Daniela Krajanová). *Sme*, 11.6.2009.

Kupchinsky, Roman: „The Gas Tango in Kyiv“. *Eurasia Daily Monitor*, October 14, 2008, Vol. 5, Issue 197.

Luta, Hanna: „Deňgi – tovar: a gde navar?“. *Zerkalo nedeli*, 7(735), 28 fevraľa – 6 marta 2009.

Luta, Hanna: „Za deňgi kto ugodno gaz možet kupitʹ. A vy poprobujte bez nich...“ *Zerkalo nedeli*, 16(744), 30 apreľa – 15 maja 2009.

Mostovaja, Julija: „O butonach, cvetočkach i jagodkach“. *Zerkalo nedeli*, 2(581), 21-27 janvaria 2006 goda.

Nacionalʹna hazova spilka Ukrainy, <http://www.gasunion.org.ua/eng.htm>.

„Naftohaz polučil ot Gazproma avans za tranzit“. *RIANovosti*, 6 maja 2009.

Naftohazovyj sektor Ukrainy: prozoristʹ funkcionuvanňa ta dochodiv. Kyjiv – Sevastopolʹ, Anna-T, 2008.

Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady o opatreniach na zaistenie bezpečnosti dodávok plynu, ktorým sa zrušuje smernica 2004/67/EC. Brusel, KOM(2009) 363, 16. júla 2009.

„Ni obligaciji, ni „abligaciji“ problem Naftohaza ne rešat“. *Zerkalo nedeli*, 26(754) 11-31 ijuľa 2009.

Pavluša, Sergej: „Trub(d)nyje investicii“. Rozhovor (pripravila Alla Jeremenko). *Zerkalo nedeli*, 32(760) 29 avgusta – 4 sent’abria 2009.

„Počiatek: plynová kríza bude mať na ekonomiku SR dopad v rozmedzí 1 – 1,5 % HDP“. *TASR*, 20. januára 2009.

Predsedateľ Pravitel’stva Rossijskoj Federacii V.V. Putin provel vstreču s predstaviteľami inostrannykh SMI. 8. januára 2009. goda; <http://premier.gov.ru/pressconferences/1656.html>.

Press-konferencija na temu „Eksport i povyšeniye nadežnosti postavok gaza v Jevropu“. Gazprom, 24. ijuňa 2009. goda; <http://www.gazprom.ru/press/conference/2009/2406/>.

„Pryvitanňa Premjer-Ministra Ukrajiny z Dnem pracivnykiv naftovoji, hazovoji ta naftopererobčoji promyslovosti Ukrajiny“. *Press-Centr NAK Naftohaz Ukrajiny*, 11.9.2009.

„Putin: Európa potrebuje konzorcium na nákup technického plynu“. *TASR*, 15.1.2009.

„Putin označil ukrajinský plán modernizácie plynovodov za nerozvážny“. *TASR*, 23.3.2009.

„Russia ready to buy Turkmen gas at market prices“. *RIANovosti*, 3.7.2008.

Sergejev, Michail: „Jevropeizacija chranilišč Ukrajiny udarit po Gazpromu“. *Nezavisimaja gazeta*, 30. ijuňa 2009.

Shschedrov, Oleg: „Russia Says Ukraine putting gas to Europe at risk“. *Reuters*, August 11, 2009.

Simonenko, Valentin: „Pravda – osnova bezopasnosti deržavy“. *Zerkalo nedeli*, 20(748) 6-12. ijuňa 2009.

Slovák, Kristián: „Plynová kríza obnažila slovenskú bezmocnosť“. *Trend*, 15. januára 2009.

Socor, Vladimir: „Gazprom targeting Ukrainian infrastructure for hostile takeovers“. *Eurasia Daily Monitor*, November 13, 2006, Vol. 3, Issue 210.

„SPP diverzifikuje zdroje, podpísal zmluvu s GDF Suez“. *SITA*, 5.10.2009.

Správa o výsledku monitorovania bezpečnosti dodávok plynu. Ministerstvo hospodárstva SR, júl 2009.

Spravka k press-konferenciji „Eksport i povyšeniye nadežnosti postavok gaza v Jevropu“. Gazprom, 24. ijuňa 2009. goda; <http://www.gazprom.ru/press/conference/2009/2406/>.

Stern, Jonathan: *The Russian-Ukrainian gas crisis of January 2006*. Oxford Institute for Energy Studies, January 2006.

Stern, Jonathan: „Plynová kríza fundamentálne zmenila náš pohľad na bezpečnosť zásobovania ruským plynom“. Rozhovor (pripravil Peter Ševce). *Slovgas*, 3/jún 2009.

Stratégia energetickej bezpečnosti SR. Ministerstvo hospodárstva SR, <http://www.economy.gov.sk/index/index.php>.

„The European Commission set to have new powers over security of gas supply“. *The European Journal*, 07/20/2009.

Tóda, M., Procházková, P.: „Slovenský premiér navrhol improvizované riešenie: výmenu ruského plynu s Ukrajinou“. *Sme*, 14. januára 2009.

„Tymošenko: Ukrajina ne môže pomôcť Slovákom vlastným plynom“. *Korespondent.net*, 14. januára. 2009.

„Uhoda medzi Naftohazom i Gazpromom vid 12. března“. *Ekonomična Pravda*, 13. března 2009; <http://epravda.com.ua/publications/47d95cd3e63cb/>.

Vardul', Nikolaj, Afanasij Sborov: „Sojuznyj prigovor“. *Kommersant*, 24. febr'ala 2003.

Vystúpenie predsedu vlády SR Roberta Fica v diskusnej relácii „O päť minút dvanásť“. *STV 1*, 18. januára. 2009.

Zabezpečenie spoľahlivých dodávok zemného plynu pre všetkých odberateľov je pre SPP prioritou. Vydanie pre Veľkých odberateľov. SPP, a.s., Júl 2009.

Zhrnutie priebehu a dopadov krízy v dodávkach zemného plynu v januári 2009. Ústredie SPP, a.s., Bratislava, 27. január 2009.
